

KUBBEALTI
AKADEMİ
Mecmuası

KUBBEALTI AKADEMİ

Mecmuası

Sayı 185
Yıl 47/1
Ocak 2018

Üç ayda bir yayımlanır.
Yerel Süreli

Kubbealtı İktisâdî İşletmesi adına sâhibi
İdris Alhanlıoğlu
Yazı işleri müdürü
İpek Dağlıoğlu
Yayın danışmanları
Prof. Dr. Mustafa Fayda
Prof. Dr. Mustafa Tahralı
Prof. Dr. Kâzım Yetiş
Dr. İ. Aydın Yüksel

Dergi Tasarımı Kapak Tasarımı
Kubbealtı Muhammed Nur Anbarlı
Kapak Uygulama
Melik Uyar

info@kubbealti.org.tr
www.kubbealti.org.tr
Kubbealtı İktisâdî İşletmesi
Peykhane Sokağı No.3
34126 Çemberlitaş-İstanbul
Tel: 212 516 23 56-518 92 09
Faks: 212 638 02 72

Abone bedeli
Yurtiçi: 30.- TL.
Kurumlar: 30.- TL.
Yurtdışı: 30.- USD, 25 euro

Banka hesap no:
Vakıflar Bankası, Beyazıt Şubesi
00158007260409914
Garanti Bankası, Çemberlitaş Şubesi
TR54 0006 2000 0440 0006 298709
Posta Çeki No. 337056

Baskı Arı Matbaası 31 900
Davutpaşa Cad. 81/39 Topkapı/İstanbul
Tel: 212 565 25 99

Mecmuamızdaki yazılar kaynak
gösterilerek iktibas edilebilir.

İçindekiler

7	Sâmiha Ayverdi'den Alparslan Türkeş'e Mektup
10	Necdet Yaşar da Uçmağa Vardı <i>Fırat Kızıltuğ</i>
17	Necdet Yaşar... <i>Mehmet Güntekin</i>
21	Meşkûre Sargut İçin.. <i>Mehmet Güntekin</i>
24	Orhan Okay İçin... <i>Dr. Ersin Bayram</i>
36	Merhaba Murat ... <i>Prof. Dr. Rahmi Karakuş</i>
39	Abdülhak Hâmid yâhud Bir Şâirin Felsefî Portresi <i>Prof. Dr. Abdullah Uçman</i>
51	“Bir Devrin Hâfızası” <i>Zeynep Uluant</i>
57	Kültür Dünyamızın Tâhir Efendileri <i>Dursun Gürlek</i>
62	Muğla Sultânîsinde İki Edebiyat Öğretmeni: Hâlid Fahri Ozansoy, Hakkı Sühâ Gezgîn <i>Hazal Bozyer</i>
74	Cemil Bey'in Meşk Sistemine Bakışı <i>Hüseyin Kıyak</i>
79	Pervin İtisâmî; Düşünceleri ve İran Şiirindeki Yeri <i>Milâd Salmânî</i>
88	Okuduklarım, Duyduklarım, Gördüklerim <i>Kemal Y. Aren</i>
94	Kubbealtı Akademi Mecmuası 2017 İndeksi

Değerli Kubbealtı Dostları

2018 yılının ilk sayısında sizleri iyi dileklerimizle selâmlıyoruz. 2017 yılı yeni kitaplarımız, yeni kurslarımız, yeni dostlarımızla dopdolu geçti.

Öncelikle Dursun Gürlek'in Cumhûriyet Devrinde Bir Osmanlı E-fendisi: İbnülemin Mahmud Kemal İnal adlı eserini yayınladığımız için çok mutluyuz. İbnülemin'i, hem kendi yazdıkları hem de onun hakkın-da yazılanların ışığında etraflıca tanıma imkânımız oldu. Dursun Gürlek'in uzun yıllara yayılan bu titiz çalışması iki yeni kitapla daha vücut bulacak. Birinin adını şimdiden söyleyelim: Dârü'l-Kemal ve Erbâb-ı Kemal. Diğeri ise sürpriz olsun.

Yayımladığımız ikinci kitap Hüseyin Kıyak'a ait; 100 Yıllık Metinlerle Tanbûrî Cemil Bey. Özellikle mûsikîşinasları çok heyecanlandıran bu yeni çalışma, basında çok yankı buldu. Kitap Tanbûrî Cemil'in unutulmaya yüz tutmuş makâlelerini gün yüzüne çıkarırken, kapakta yer alan daha önce hiç yayınlanmamış fotoğrafı ile okuyucuyu selâmlıyor. Hüseyin Kıyak, vakfımızda her ay konser veren Cumhurbaşkanlığı Klasik Türk Müziği Korosu solistlerinden biri. Oldukça da faal bir araştırmacı. Bu sayımızda "Cemil Bey'in Meşk Sistemine Bakışı" başlıklı bir yazısı var. Keyifle okuyacağınıza inanıyoruz.

Ocak sayımız geçen yıllarda aramızdan ayrılan büyüklerimizi de andığımız bir sayı oldu. 2017 Ocak'ta Hakk'a yürüyen Orhan Okay hocamız için Dr. Ersin Bayram, yine aynı günlerden aramızdan ayrılan, vakfımızın çok sevdiklerinden Murat Aşıcı için arkadaşı Rahmi Karakuş, Ekim ayında vefat eden Tanbûrî Necdet Yaşar için de Fırat Kızıltuğ ve Mehmet Güntekin birer yazı kaleme aldılar. Büyükle-

rimizden merhum Meşkûre Sargut Hanımefendi'nin vefâtının da 5. Yılı. Kendileri için de İnci A. Birol Hanımefendi bir yazı gönderdi. Allah'tan bu güzerân için her dâim rahmet diliyoruz.

2018 yılının hepimize güzellikler getirmesini niyaz ediyoruz....
Bir sonraki sayımızda buluşmak dileğiyle.

Sâmiha Ayverdi'den Alparslan Türkeş'e Mektup

Sayın Alparslan Türkeş,

Sizinle pek çok meselede birleşerek dertleştik. Onun için te-ferruâta girmek istemiyorum.

Artık millet, sola karşı direnmenin bir ölüm-kalım işi olduğuna inanmış bulunuyor. Son günlerin çeşitli hareketleri bunun bir şâhidi-dir. Lâkin bu direnişler birer reaksiyondur. İş, aksiyona geçebilmek-tedir. Bence aksiyon, iktidârı ele geçirecek ince, elastikî bir politika kılıcı ile solu devirip evvel yaralamak sonra mümkün mertebe imhâ-sı yoluna gitmektir. Şu da var ki, iktidarlar, kadro ile kazanılır. Hayâlî demeyeyim ama zihnimizde tasavvurî olarak bu kadronun eleman-ları aşağı yukarı tesbit edilmiş gibidir. Gerekirse ve günü gelirse bu isimler üzerinde müzâkere edilebilir.

Her devlet adamının etrâfında parazitlerin olması mukad-derdir. Bunları, sırasında idâre, sırasında izâle de yine esnek bir poli-tika işidir. 1950'den beri iktidâra gelen sağcı partilerin hiçbiri, mem-leketin uçuruma doğru itilmesine maârifin “en müessir âmil” oldu-ğunu farkedip politik çizgisini ona göre hazırlamadı.

İş, muktedir bir maârif vekîlinden evvel, bir millî maârif poli-tikası kurmak, işin başını da celâdetli olduğu kadar bilgili, cesur bir başa teslim etmektir. Bu mesele, kitaplara sığamayacak kadar uzun olduğundan şimdi sözü kısa kesip nâçizâne tekliflerimize geçmek istiyorum.

1.. Milliyetçi Hareket Partisi, suyun başının maârif olduğunu çok iyi anlayarak, Eğitim Enstitülerini millîleştirmişti. Esâsen kıyâ-

met de hâlâ onun başına kopuyor.

Evet, sivil olduğu kadar askerî mektepler de îman ve vatana susamış bir hoca kadrosunun şeref, nâmus ve bilgisine tevdî edil-melidir.

2..Bunun için de mutlaka iktidar olmanız lâzımdır.

3..İktidar olabilmek için, güvenilir, inanılır ve prensipleri uğruna can fedâ edebilecek idealist bir misyoner teşkilâtı kurmak gerek. Doktor, mühendis, asker, din adamı, iş adamı, ilim-fikir ve sanat adamı gruplarını hazırlayıp memleketin dört yanına salarak partinin felsefe ve icrââtından milleti haberdar etmek, aynı zaman-da ham, iptidâî ve câhil gruplara fikrî yardımda bulunmak.

4..Sanâycileri kazanmak. İlk uyanması gereken kitle, patron-lar yâni sanâycilerdir.

Sol sendikalar, durmaksızın işçilere seminerler yaparak, bro-şürler dağıtarak, kafaları boş ve mukâyese ölçüleri olmayan zaval-lıları menfaatlerinin birer çivisi, birer vidası, birer makinesi hâline getiriyorlar. Arada bir de ağızlarına bir parmak bal çalıp oyalamasını da biliyorlar.

5..Beyefendi eskiden yediden yetmişe bütün milletin birleşti-ği bir müşterek prensip vardı: Îlâ-yı Kelîmetullah.

Vezîrin de çırağın da ve ustanın da hareket ve heyecan nok-tası bu idi. Şimdi o yok. Sâha boş. İşte size bu boş sâhayı işgâl etme yolunun tek kurtuluş çâresi olduğunu söylemek isterim. İşçiyle pat-ron et tırnak gibi birleşmeli. Patronun bu yola gitmesi hem de şahsî menfaati icâbıdır. İşçi fabrikasına ortak olmalı. Ahlâkına, îmânına, nafaka götürülmeli. Zîra câhildir, tecrübesizdir. Fakat uğraşılırsa kazanılır.

6..Televizyon, bugün milletin başında bir felâket, bir zebânî-dir. Göze ve kulağa hitap eden bu âlet ile yapılmayacak güzel iş yok-tur. Ama iktidâra sâhip olunca. Şimdiki iktidar ise kıyasıya ve alabil-

diğine bunun aksini yapıyor. Ne Allah'tan korkuyor ne de kuldan utanıyor.

Dünkü Edebiyat Vakfı'nın açılış merâsimi¹ beni çok mütehassis hem de çok müteessir etti. Vakfın kurulmuş olması, yıkıcılara karşı âcil bir direniş idi. Ama bu reaksiyonun aksiyonu ne olacaktır? Elle-rinde maddî-mânevî kudret olmadıkça, dilde, dinde, târihte, sanatta hangi vâsıtalar ile işlerini yürüteceklerdir?

Tanzîmâtın hatâlı adımı bugün bir iflâs çanını çalmakta bulunuyor. Asırlardır etrâfımızı sarmış olan düşman zincirini hangi silâhla parçalayıp millî benliğimizin temiz havasını teneffüs edeceğiz?

Dünkü birbirinden veciz sözleri 45 milyon Türk'ün kulağına hangi vâsıtalar götürüp onları eğitmekte müessir olabilecek?

Bizans yıkılırken, hamiyetli bir imparator, Grand Dük Notaras gibi bir diplomat ve Genadyos gibi bir rûhânî vardı. Ama kadroları yoktu kurtulamadılar. Onun için size de kadro lâzım. Hattâ elzem. Bugün, millî kuruluşlarımız, tepeden tırnağa hasta ve yaralı. Bünye-mize gelip gidip merhem sürüyorlar. Halbuki o yaraları meydana getiren içteki mikropların izâlesi lâzım. Bu da ancak kitleye maârif aşısı vurmak, taassuptan arınmış bir îman heyecânı getirmekle mümkün olur.

Muhterem beyefendi, ne ölçüde samîmî olduğumuza Allah şâhittir. Gayret bizden tevfik Allah'tan.

Sâmiha Ayverdi

¹ 28 Mayıs 1978

Necdet Yaşar da Uçmağa Vardı

Fırat Kızıltuğ

Gönül sevdâ içre gamlı,
Nâzenince ve hicranlı;
Perde perde, makam makam!
Aman Uşşak, Uşşak aman!

Tanbur tanbur, enin enin,
Sitemidir kemençenin
Sesi, ilâhî düzenin...
Zaman Uşşak, Uşşak zaman.

Göklere kollar açılır,
Kevser Şarâbı içilir,
Tatlı canlardan geçilir,
Devran Uşşak, Uşşak devrân...

Fırat dinledi dinledi,
Gönlü inledi inledi...
Yandı, tüttü, serinledi...
Tamam Uşşak, Uşşak tamam!

Boğaziçi Üniversitesi, yine bir gece tertiplemişti. Tanbûrî Necdet Yaşar ve Kemençeî İhsan Özgen, biri Tanbûrî Cemil beyin tanburu, biri de kemençesi olacaktı. Tam altı ay Cemil Bey'i dinlemişlerdi. Onun en yakını, sanatına el verdiği talebesi Kadı Fuat Efendi ile gerçekleştirdikleri, Tanbûrî Büyük Osman Bey'in Uşşak peşrevini taş plaktan gün ışığına aktaracaklardı.

Bu hemen hemen imkânsız olayı, ikisi de gerçekleştirdiler. Biri Cemil Bey'in plak doldurulurken o anda rûhuna doğan nağmeleri ezberledi. Biri de bağa mızrâbın teller üzerinde yarattığı titreşim özelliklerini, hâfızasına, sinir sisteminin en hassas noktalarına, sağ el ve sol el koordinasyonunu sağlayan duygu merkezlerine yerleştirdiler. Hülâsa sahneye çıktıklarında biri Tanbûrî Cemil Bey; biri de Kadı Fuat Efendi idi.

Uşşak şiirimiz böyle doğdu. Yukarıda bahsettiğim icrâ, 1984 Nisanında Türk Edebiyatı Vakfında ve 1985 te meşhur Konya konserlerimizde uygulanmıştı. Edebiyat Vakfındaki Programda, ben de bu ikiliye viyolonselimle katılmışım. Programı bitirmiş, finalde âdet olduğu üzere, misâfirlerimizi selâmlamak için ayağa kalkmıştık. Fakat dostlarımız alkışa ara vermiyorlardı. Bir eser daha istiyorlardı. Yerimize oturduk. Bakıştık. Prova yapmadan eser çalmama alışkanlığımız vardı. İhsan'la ben yaylarımızı hazırladık. Necdet Ağabey de mızrâbını hazırladı. Hiç konuşmadan Mesu'ut Cemil'in Nihavend saz semâîsini icrâ etmeğe başladık. Rahmetli Ayhan Songar, kayıt yapmış. Birer nüsha da bizlere verdi. Böyle bir mûsikî olayı içinde bulunmak, insan hayâtında nadiren gerçekleşebilir. Aradan 33 sene geçtiği halde o günü hatırlayan ve bahse konu eden dostlarımız mevcuttur.

Necdet Yaşar'ın tanbur sazında gösterdiği başarı, bir tanbûrî neslinin yetişmesine sebep olmuştur. Günümüzde Cemil Bey an'anesini devam ettiren 4. meşk nesli devreye girmiştir. Çok iyi tanbur çalan kızlarımız bile vardır. Çünkü Niyazi Sayın Cemil Bey'in sağ eli, Necdet Yaşar da sol eliydi. Niyazi Bey sayesinde bir Neyzen nesli de berhayattır. Aynı şekilde Erol Deran dostumuz da kânun sazında bir neslin yetişmesine ve Cemil Bey an'anesinin genişlemesine sebep olmuştur.

İtalya'da

Tam her hazırlık bitmiş, pasaportlar hazırlanmıştı ki, Kıbrıs Harekâtı başladı. Konservatuar İcrâ Heyeti sanatçıları, İstanbul Radyosu sanatçılarından derlenen grup, konserler vermek üzere Tunus'a gidecekti. Kıbrıs Harekâtı sebebiyle evlerimize çekildik. Fakat bir gece, emniyet uyarıları ile, Dışişleri Bakanlığı Tunus'a gönderilecek topluluğu acele havaalanına çağırıldı. Uçağa bindik.

Bakanlıktaki görevlilerin hatâsı sonucu, Roma Havalanında 8 saat bekledik. Alitalia aktarmayı yapamıyordu. Tunus'un gönderdiği uçak da Roma Havaalanına iner inmez ârızalanmış, uçamaz hâle gelmişti. Bizler bulabildiğimiz otellere, pansiyonlara dağıldık. Ertesi günü de "Ayşe tâtile çıktı" Akdeniz Hava Sâhası kapatıldı. Roma Büyükelçiliğimiz, yerimizi bildirmek üzere bizleri serbest bıraktı. Tur şirketleri ile anlaşarak İtalya'yı gezmeğe başladık.

İlk akşam, kötü bir otelde, 5-6 kişi ile berâber kaldık. Ertesi sabah, Necdet Ağabey beni buldu. Benim fazla nazlı olduğumu bildiği için kendi otelinde odasındaki bir kişilik boş yere beni götürdü. Bu küçük otel, tam THY'nin üstüne tesâdüf ediyordu ve Cumhûriyet Meydanına bakıyordu. Kaydımızı yapan otel müdürü: "Biz Türkleri

çok severiz. Futbolcu Metin Oktay da bu otelde kalmıştı.” Hakikaten o otelde çok rahat ettik. İtalya seyahati boyunca Sorrento’da, Kapri’de hep Necdet Ağabey’le kalıyorduk.

Necdet Yaşar hakkında yazılan ve anlatılanlarda, özet olarak, tanbur sazındaki başarısı, kuvvetli mızrap darbeleri sıralanır. Bu söylenen ve yazılanlar yanlış değil ama, eksik ve bir dehâyı ifâde etmekten uzak.

Bu satırların yazarı, bu büyük artistik yönü ifâde edilemeyen sanatkârı, çok yakın mesafeden, tam elli yıl izledi. Ev ve âile hayâtını, iş hayâtını, sanat hayâtını her yönüyle inceleyerek, yorumlayarak, zaman zaman kendisine sorarak beynine kazımıştır. Hem de çok yakın mesâfeden. Mûsikî mahfili buna şâhittir.

Necdet Yaşar bir dünya yorumcusu, sıradan dinleyicinin anlayamayacağı, mukâyese edemeyeceği, idrak edemeyeceği bir sanatkârdı. Bunun en büyük sebebi, sınırsız sabrı, akıl almaz tevâzuu, hayâtını ve hissiyâtını, mızrabıyla cevaplandırır şahsiyeti idi. Gençliğinde ve talebeliğinde, o zamânın İstanbul kültür muhitlerinde son derece ilim-irfan erbâbı ile berâber, âdeta kariyerini yükseltmişti. Son dönemde lütfedilen, profesörlük ve devlet sanatçılığı titrini, hiçbir zaman kullanmadı. Sâdece İstanbul Radyosunda yapılan cenâze töreninde, devlet sanatçılığına atfen, mübârek bayrağımız tabutuna sarıldı. Yandaş basın ve boyalı basın, gayri millî beyazcam, kısa sahnelerle haberlerde ilgilendi.

İcrâ Heyeti konserlerinden birinde, “Bu gün bir sürprizim var. Beni yakından dinle” diye tenbih etti. Birinci bölüm bitti. Ara verildi. “Ağabey soloda ne çalacaksın?” diye sordum. “Sana sürpriz dedim

ya!” diye kısaca cevap verdi. Sahneye çıktı, ben perdelerin arasında yer ararken Üdî Yorgo Bacanos, yaklaştı. “Gel berâber Necdet’i dinleyelim” dedi. Ben aşırı bir heyecana kapıldım. Sahnede bir dünya yorumcusu vardı. Yanımda da bir ud vitüüzü.

Necdet Ağabey, hiç taksim yapmada Mâhur Makâmında bir peşrev çaldı. Eseri o güne kadar hiç dinlememiştim tanımadığım bir peşrevdi. Programını bitirince sordum: “Ağabey bu kimin bestesi?” “Beğendin mi? Diye sorduktan sonra Gâzi Giray Han’ın Mâhur Peşrevi.”

Eve gider gitmez, beni hanım heyecanla karşıladı. “-Bu gün doktoruma gittim. İkinci çocuğumuz yoldaymış “Ben hiç düşünmeden: “-Tamam adı da hazır. Çağrı Giray.” “-Canım erkek olacağını nereden biliyorsun?” “-Sen meraklanma. Bizim âile yapımız böyledir. Birinci ikinci çocuklar erkek doğar.” “Peki, çift isim niçin?” “Çağrı Alparslan’ın babası, Giray da Kırım Hânı, Bugün Necdet Ağabey peşrevini çaldı”...

Hemen Dârüelhan Külliyyâtına baktım. Rauf Yektâ Bey, Mâhur Peşrevinin çevrim notasını yayınlamış. İkinci oğlumun ikinci ismi, Necdet Ağabeyin hâtırasıdır.

Necdet Yaşar sevdâlılarından biri bir kaset vermişti. Bu kaset kaydını Ağabey şöyle anlattı.;

“İzmir Radyosuna uğramıştım. ‘bir kayıt yapalım’ diye ısrar ettiler. Tanburum Sarıkız yanımda değildi. Eşiği zayıf ve telleri ince bir tanbur getirdiler. İstanbul’dan Üniversite Korosundan arkadaşım Kânûnî Mehmet Kutlugün’le berâber, Cemil Bey’in Ferahfezâ Peşrevini, arada müşterek taksim yaparak; Şerif Muhittin Targan’ın Ferahfezâ saz semâîsi’ne bağladık. Sendeki kayıt odur.”

Necdet Ağabey'in anlatımı bu kadardı. Fakat biz, yıllarca bu kaydı dinleyip tahlil ettik. Necdet Yaşar bu kayıta, hayâtında icrâ ettiği birkaç çok üstün icrâyı gerçekleştirmiştir. Ne Mes'ut Cemil'de ve ne de karizmatik karakteri hâlâ çözülemeyen Ercümenî Bata-nay'da görülmeyen hızda sol el hareketleri ve mızrap sür'ati ortaya koymuştur. Bu peşrev, müşterek taksim ve saz semâîsi icrâsı, bir tez konusudur. Tanbur tekniği açısından, bu sazda neler yapılabile-ceğinin ifâdesi bakımından müstesnâdır. Yayınlanan CD. lerinin bi-rinde yalnız saz semâîsi vardır. Peşrev icrâsını çok az kişi bilmekte-dir. Onlar da mûsikî sanatı'nın dışındaki heveskârlardır. Bu kaydın akademik ortamda şerh edilmesi gerektir.

Necdet Yaşar'la bu kayıta berâber olan Mehmet Kutlugün de olağanüstü bir icrâ ile kayda dâhil olmuştur. İzmir'e çekilip, mûsikî-ye küsen Mehmet Kutlugün, unutulmaması gereken bir virtüözdür. Bu sanatkârimızı da araştırıyorum. Bir yazı ile yâdedeceğim.

Bir dost evindeki tanburu kurcalarken yaptığı Kürdilihicazkâr taksim de olağanüstü bir icrâ örneğidir. Bu taksimde ve yukarıda bahsettiğim müşterek taksimde, Türk mûsikîsinde kimsenin yapma-dığı daha doğrusu yapamadığı bir yenilik, kendine has tavır ve anla-yış sergilenmiştir. Tanburun heyet-i umûmîyesinden çıkan titreşim-ler, (eninler) Sâdettin Arel'in bahse konu ettiği tabîî âhenkler, (yâni armonikleri) kullanarak bir mânâda çok sesli icrâ nümûnesi ortaya koymuştur. Üst üste icrâ ettiği âhenkler (akorlar), birçok allâmenin, kem-küm ettiği çok sesli Türk Mûsikîsi örnekleridir.

Bu yönüyle, Necdet Yaşar'ı İspanyol Virtüöz Andre Segovia, İngiliz Virtüöz John Williams, Viyolonsel'in ilâhı Pablo Casals ile mu-kâyese edebiliriz. Bu dünya virtüözleri içinde, 105 santimlik sapıyla

Necdet Yaşar'ın tanbûru; Mezâmirhan Dâvut'un efsânesiyle yarışacak güçtedir. Önümüzdeki yüz yıllardır Necdet Yaşar daha iyi anlaşılacaktır. Ona atfettiğim bir tuyuğ ile bitiriyorum:

TEL-BEN

-Necdet Yaşar'a-

Tanburun göğsünde gergin telleriz,
Aşkı, mızrap sohbetinden dinleriz.
Tanrı'nın lutfuyla inler gönlümüz;
Düm tekâ düm, düm tekâ düm düm deriz.

24 Ocak 1987

Necdet Yaşar...

Mehmet Güntekin

Bir çiftçi âilesinin çocuğu olarak 1930'da -kendi ifâdesiyle- Anadolu'nun 'kervan geçmez kuş konmaz' bir şehri olan Nizip'te, amatörce ud çalan, mûsikîye meraklı bir babanın evlâdı olarak doğdu.

Küçük yaşlarında babasının plaklarından birinde dinlediği Âşık Veysel'in yanık sazına ve sesine 'vurularak' mûsikîye adım attı. Üniversite öğrenimi için İstanbul'a geldiği 20'li yaşlarına kadar bağlama çaldı. İktisat Fakültesi'ndeki yüksek öğreniminin ilk yılında, barındığı talebe yurdunda radyo hoparlöründen duyduğu ve o güne kadar âşinâ olmadığı bir sesle ikinci kez 'vuruldu'. Duyduğu sese doğru koştuğunda, radyonun başında aynı sesi büyük bir dikkatle dinleyen beyaz önlüklü genç bir hekim gördü ve sordu: "Bu çalan nedir?" Genç hekim cevap verdi: "Bu çalan tanburdur. Çalan Mesut Cemil'dir ve tanbur işte böyle çalınır."

Necdet Yaşar, tanburla o an tanışmış oldu.

Sorusunu cevaplayan genç hekim, Üniversite Korosu'nu da yöneten Nevzat Atlığ idi. Genç üniversitelinin ilgisini karşılaştıkları o ilk anda farketmiş olacak ki, sordu: "Sen de böyle tanbur çalmak ister miydin?"... "Evet!" diye cevap verdi genç Necdet Yaşar... Ertesi sabah, Yenikapılı Ziyâ Usta'ya gidip bir tanbur aldılar ve Necdet Yaşar, sevdâlısına kavuşmuş bir âşık gibi gecesini gündüzünü tanburuyla geçirmeye başladı. Zâten Üniversite Korosu'nun çalışmalarına

da dâvet edilmişti. Kısa sürede büyük ilerleme kaydetti ve İstanbul müzik çevrelerinde tanınmaya başladı.

Tanburu, ilk defa radyodaki bir solosundan dinlediği ve hayran olduğu Mesud Cemil tarafından keşfedildiğinde, Üniversite Korosu'nun bir canlı radyo programında Hicazkâr makâmında bir taksim yapmaktaydı. Radyo binâsının üst katındaki lojmanında meşhur ressam Çallı İbrahim ve spor yazarı Eşref Şefik gibi dostlarıyla sohbette olan ve bir taraftan da müdürü bulunduğu radyonun yayınlarını tâkip etmek için kulağını radyodan ayırmayan Mesud Cemil, taksim başlar başlamaz, "Aşağıda bizim lisânımızdan konuşan biri var! Ama kim acaba?" deyip merakla stüdyoya indi. Mesut Bey, canlı yayın tamamlanana kadar tonmayster odasındaki camdan stüdyoyu izledi. Yayın bitti, stüdyoya girdi ve "Doktorcuğum, kim bu delikanlı?"... diye sorduğu Nevzat Atlığ'dan, "İktisat Fakültesi'nde okuyan, mûsikî kabiliyeti yüksek bir genç, efendim..." cevâbını aldı. Mesut Bey genç tanbûrîyi iltifatkâr sözlerle tebrik etti. İlk defa karşı karşıya geliyorlardı. Gençliğiyle şaşırttığı büyük usta tarafından tebrik edilmenin sarhoşluğu henüz geçmemişken, üstüne üstlük sanat hayatının dönüm noktası olan teklîfi alınca bayılıp düşeceğini hissedecek kadar heyecanlandı: Artık efsâne bir mûsikî adamının efsâne korosunda; Mesut Cemil'in Klasik Koro'sunda tanbur çalacaktı! "İlk görüşte âşık olduğunu" söylediği tanburu sâyesinde keşfettiği Mesud Cemil'in de Necdet Yaşar'ı keşfetmesi, ilginç olduğu kadar mutlu bir tesâdüftü.

Necdet Yaşar, Üniversite Korosu'nda başladığı tanbûrîliğine, Klasik Koro'nun ardından Konservatuvar İcrâ Heyeti, İstanbul Radyosu, Devlet Klasik Türk Müziği Korosu ve kendi kurduğu Devlet Türk Müziği Topluluğu gibi Türk mûsikîsinin temel nitelikli kurumlarında devam etti. Sâdece icracı olarak kalmadı. Türkiye'de ve ABD'

deki bâzı üniversitelerde mûsikî ve tanbur öğretti. Birçok ülkede sayısız konser verdi.

Türk mûsikîsini her yönüyle yalnız başına temsil edebilecek bir tek şey gösterilmesi gerekse, o şey tanburdur. Türk mûsikîsinin teorik yapısı, bütünüyle, tanburun bünyesinde yer alır. Tanbur, sesinin, titreşimlerinin ve çağrıştırdığı duyguların farklılığıyla da, tam anlamıyla Türk mûsikîsinin formülü gibidir. Sâdece Türklerde var olmuş bir saz olan ve teknik yapısı böylesine güçlü olan tanburun, estetik olarak göze ve verdiği sesle kulağa, beyne ve gönle hitâbı ise eşsizdir.

Necdet Yaşar'ın Türk mûsikîsi dünyâsına adım attığı dönemde, yâni son 70 yılda, her biri son derece karizmatik ve baskın özellikler taşıyan çok sayıda tanbur üstâdı gelip geçti. Necdet Yaşar, bu üstatların hiçbirine nasip olmayan ilgi çekici bir rekor kırdı: Hiçbir tanbûrînin etki gücü Necdet Yaşar'ınki kadar geniş olmadı ve son 70 yılda hiçbir tanbûrînin Necdet Yaşar kadar tâkipçisi çıkmadı.

Klasik usûlde, yâni geleneksel biçimde herhangi bir hocadan düzenli şekilde ders almadı; ancak başta Tanbûrî Cemil Bey olmak üzere kendisinden önceki ustaların icrâları üzerine âdeta molekül-lerine ayıracak kadar dikkatle çalışarak kendi kendini yetiştirdi. Aynı biçimde düzenli ders verdiği çok az sayıda öğrencisi olmasına rağmen, kayıtlarını ve icrâlarını dinleyerek yetişen öğrenciler sayısızdır. Günümüzün Türk mûsikîsi dünyâsında en belirgin ve en çok tâkip edilen tanbur ekolünün adı "Necdet Yaşar Ekolü" oldu. Hattâ, bu ekolün dışında hiçbir tanbur icrâsı görünürde yoktur, denilse yanlış olmaz. Necdet Yaşar ismi, hiç kuşkusuz ki, Türk mûsikîsi târihine geçen bütün sâzendeler içinde, en karizmatik, en baskın ve en etkili üstatlardan birini ifâde etmektedir. ■

Meşkûre Sargut'a...

İnci A. Birol

Şüphesiz değişmeyen bu dünya nizâmı içinde bizler, kapılarını çalacağımız, ilminden faydalanacağız ve her hâlini örnek alacağımız, gönül hekimlerinin varlığına ve yardımına dâimâ muhtâcız. İşte bu satırlarla, kapısını dâima açık bulduğumuz, sâdece sohbetlerinden değil, muhabbetinden de nasiplenip, beslendiğimiz, kıymetli büyüğümüz Meşkûre Sargut Hanımefendi'yi, beşinci vefat yıldönümünde saygıyla anmak ve bâzı hâtıralarımızı paylaşmak istedim. Umarım, bu paylaşım, şükürümün bir ifâdesi olduğu kadar, güzel bir sohbe de vesîle olur.

Meşkûre Sargut Hanımefendi de dertlere devâ, hastalıklara şifâ dağıtan kâfileden olup, Efendisinin koyduğu “Meşkûre” isminin taşıdığı mânâ gibi “varlığından dolayı Allah’a şükredilmesi gereken” bir mübârekti. O, dünya gözü ile ablamızdı, annemizdi. Fakat her şeyden önce dâimâ derdimizi paylaştığımız, huzûrunda huzur bulduğumuz kıymetli bir dosttu. Hayâtı boyunca yaptığı sohbetlerle, Efendisinden öğrendiği hikmetli sözleri, ilâhî değerleri, velhâsıl insan olabilmenin yollarını anlattı durdu. Sâdece anlatmayla kalmayıp, bizzat yaşayarak da gösterdi. Dâima gülümseyen yüzü, ışık saçan gözleri, efendisi ile dopdolu o güzel gönlü ile çeşitli meşrepleri bir arada, kırmadan ve kırılmadan kucaklayıp, bizlere örnek oldu.

Sâmiha Annemizin; “Meşkûre’den dua isteyin. Allah onun duâsını geri çevirmez.” müjdesi gereğince, listesinde kim varsa, onla-

rın maddî, mânevî derdine derman, hastalıklarına şifâ, müşküllerine çâre için dualar etti.

Meşkûre ablamı, 1966 senesinde, ilk ismi ile Türk Ev Kadınları Derneği İstanbul Şubesi'nin kuruluşu sırasında tanımak nasip oldu. Ancak kendilerine yakınlığım, 1970 senesine rastlar.

Sonbaharda eşimin yüksek lisans ve doktora bursu ile uzunca bir süre için İngiltere'ye gitmesi gündemimize oturmuştu. Büyük oğlum 4,5 yaşında, küçük oğlum ise annesinin karnında beş aylık idi. Ben ise, fizik hocası olarak, mezun olduğum İstanbul Kız Lisesi'nde, kendi hocalarım ile birlikte çalışmaktaydım. Bu günlerde İstanbul'a dâvetsiz gelen kolera salgını, bütün alınan tedbirlere rağmen, gitmeye niyetli görünmüyordu.

Oldukça yoğun geçen günlerden bir gün Meşkûre Ablamdan müjdeli bir davet aldım. Sâmiha Annemin isteği üzerine beni, ikili sohbet için, perşembe günleri evlerine çağırıyorlardı. Beklenmedik bu dâvet, sanki üzerimdeki bütün yükü alivermiş, müşkülleri halletmişti. Şaşkın ve sevinçliydim.

Hiç unutmam tadına doyum olmayan bu sohbetler, 24 Hazîran 1970 günü, "Lâ mevcûde, illâ Hû" cümlesi ile başlamıştı. Bir başka sohbette, Yaradan'ın kullarına karşı merhametini ve her olanda bir hayır bulunduğunu, şer diye bir şeyin olmadığını anlattı. Bir sorum üzerine tebessüm ederek verdikleri cevap, belki de hayâtımda en çok hatırladığım cümle olmuştur. "İnciciğim bizler için Allah'ın her hükmü hayırdır." buyurmuşlardı.

Sâmiha Annemi bir ziyâretimde "Meşkûre ile sohbetler nasıl gidiyor?" diye sormuşlardı. Sohbetlerden duyduğum zevk ve heyecan içinde, dinlediklerimi yazmaya çalıştığımı söylemiştim. Bana, "Bu sözleri ileride farklı ağızlardan da duyabilirsin. Fakat Meşkû-

re'nin ağzından insana bir başka tesir eder. Çünkü o söylediklerini hâl ederek yaşayan müstesnâlardandır.” demişlerdi.

1993 Yılı'nın eylül ayında, Viyana'da yaşadığımız 15 günlük berâberlik, bu ülkede nasib olan beş yıllık hizmetin ve hasretin sonunda, Efendimin bize bir lutfu olmuştu.

Muhakkak bu mübârek hatun kişi ile yaşanmış birbirinden güzel hâtıralar pek çok. Ancak önemli olan, Efendisinden aldığı emir üzerine, gönlünü dile getirerek yaptığı sohbetlerin verdiği huzur ve zevkten de öte, taşıdığımız sorumluluk. Bunun zorluğunu ve kendi aczimi yaşadıkça hep ürpermiş ve çâreyi Efendime sığınmakta bulmuşumdur.

Çünkü bu derslerin imtihanı da, tez elden bize ulaşıyor. Şüphesiz yakınlık derecemize göre zorlaşan bu imtihanlardan, geçer not alabilmek kolay değil. İşte o zaman hayâtımızın bir nevi sigortası olan sohbet sırasında duyduklarımız, imdâdımıza yetişiyor, yaralarımıza merhem, yolumuza rehber oluyor.

Sevgili ablacığım, ruhun şâd, mekânın cennet olsun. Allah bizleri, tükettiğin nefeslere, dinlediğimiz sohbetlere ve o güzel gönlünden aktardığın muhabbete layık eylesin.

Büyük Üstat Orhan Okay İçin

Dr. Ersin Bayram

*“Hoş gören âkil fenâ tavrını şöhret gözlemez
Künc-i uzlet isteyen kendüyi meşhûr istemez”*

Avnî

Her ilmin kendi sâhasında âbideleşen şahsiyetleri vardır ve bunlar sâhaya adım atan ferdin dünyâsında az veya çok yer eder. Adımlar ilerleyip sıklaşmaya başlayınca karşılaşılan izler arasında en belirgin olanlar yine bu âbide şahsiyetlere âittir. Öyle ki gün gelir siz de onların izlerine basarak yol almanın verdiği temînat ile hareket etmenin erdemini kavrarsınız. Zirâ o adımlar hem sağlam hem de emindir. Böylece önünüze açılan yoldan ilerleyerek daha ilerilere o adımların noktalandığı yere kadar gidebilirsiniz. Yolun sonuna gelip de bütün yaşanmışlığı şöyle bir masaya yatırdığınızda binlerce tuzağı geçtiğinizi görür ve bu yolculuk esnâsında aynı gibi görülen izlerin bir müddet sonra değiştiğini, bu değişimin de belirli mesâfeler devam ettiği anlarsınız. Netîce aynı gibi görülen izlerin aslında görüntüden başka bir benzerliğinin olmamasıdır. Yolculuk esnâsında sizi güvenle taşıyan o izler, üstatların ayak izleridir ve birinin bittiği yerde bir diğeri başlamaktadır. İşte Orhan Okay da hocalarının izinde ama onların ilerisinde olmayı başarmış büyük bir âlim idi, bir hoca idi.

Orhan Hoca gibi belli bir alanda otorite hâline gelmiş, çalışmaları, hâl ve hareketleri, insana ve topluma bakışı, fikirleri, eğitim çevresi, yaşadığı ve yetiştirdiği muhit gibi pek çok alanda farklı bir duruşa sâhip, yazı ile meşgul olan ve eserleri geleceğe kalacak kişileri tam mânâsı ile değerlendirmek çok zordur. Bu yüzden inceleme yapıla-

cak ve fikir beyan edilecekse dar bir çerçeve içinde hareket etmekte fayda vardır. Ben de Orhan Hoca'nın kadirşinaslığı, hocalığı ve ilmî disiplinine kısaca temas etmek istiyorum.

Kadirşinaslık açısından hocanın yazdıklarına dahi şöyle bir bakmak ne kadar hârika bir insan olduğunu anlamaya yetecek seviyededir. Bunlardan biri hâtıralardan örülü portreler şeklinde kalemle aldığı *Silik Fotoğraflar, Portreler* kitabıdır. Kitap, Hoca'nın üzerinde hakkı olan veya hayâtının bir devresinde yolunun kesiştiği insanlar için yazılmış birer vefâ âbidesidir. Bu kitapta hocanın karakterini şekillendiren ve kendisini de onlar gibi kılan büyük insanlara dâir pek çok mâlûmat görülür. Samîmî bir üslûpla bezenmiş sağlam, insanı cezbeden ve bir noktadan sonra kendine çekerek dünyâsı içine çivileyen devrilmemiş bir Türkçe, satır aralarından bize gülümseyen ve bu yüzden derinden derine kendini hissettiren hasret, kitabın sonuna kadar sürüp gider. Öyle ki metni okurken hem bilgilerin kesifliği hem hocanın kültürü hayretinizi arttırır. Altını çizmeye, notlar almaya başlar, fişlemeler yaparsınız. Kitap bittiği zaman da neredeyse istinsah etmiş kadar olduğunuzu farkedersiniz. Çünkü kitapta edebiyat dünyâsı açısından çok değerli olan pek çok şahsiyetin hayâtına, çalışmalarına ve fikirlerine dâir bilgiler bulunmaktadır. Bunların yanında bir de yürek burkucu ve hayıflandığınız cümleler. Bunlardan biri Hüsnühatta Bağbozumu bölümünü okuduğumda içimi burkan ve derin bir acı hissetmeme sebep olan şu cümledir: *“Evinden çıkıp yolun karşı tarafına geçmekte iken, iki elim ahrette yakalarında olacak bir şoförün çarpıp çiğnemesi ile ölen Halim Efendi adlı ufak tefek adamcağız işte bu Halim Hoca idi.”*¹ Orhan Hoca'nın vefat haberinin aldığımda duyduğum derin elemin

¹ Okay, Orhan, (2013a), *Silik Fotoğraflar, Portreler*, Dergâh Yay, İstanbul. s.241

yanında aklıma ilk gelen şeylerden biri Hoca'nın bu cümlesi olmuştur.

Vefâtının akabinde Prof. Dr. Mustafa İsen yapmış olduğu açıklamada şöyle bir cümle kullanmıştır: "Kendisi farklı bir iklimin insanı idi."² Bana kalırsa, *Silik Fotoğraflar, Portreler* kitabı Hoca'nın âit olduğu iklimi bize veriyor. Nitekim Hoca, eşi Mübeccel Hanım'a, "Mübeccel'e Bütün bu silikleşen fotoğraflar arkasında net bir hâtıra var: Yarım asrı geçen berâberlik" ithâfı ile başlamış ve "Kendime Dâir" bölümü ile de eseri hitâma erdirmişti.

Silik Fotoğraflar, Portreler kitabı ele alındığı vakit görülecektir ki Hoca'nın en çok andığı iki kişi vardır: Nûrettin Topçu ve Mehmet Kaplan. Öyle ki pek çok insan ile tanışmasına sebep olan bu iki değerli insandır. Topçu vâsıtasıyla daha çok mânevî dünyâsına³ şekil veren, Kaplan'la ise daha çok akademik hayâtı ile ilgili şahıslarla karşılaşmıştır, diyebiliriz. Çünkü akademik hayâta atılışı Kaplan'ın teşvîki sâyesinde olmuştur. Kitabın başından Medrese Arkadaşım bölümüne kadar olan metinlerin tamâmında Nûrettin Topçu mutlaka vardır. Söz konusu bu metinlerin ortak özelliği -Topçu konusundaki dâhil- mânevî yönü çok kuvvetli şahıslar hakkında yazılmış olmalarıdır. Bu metinden sonra yazılanların büyük çoğunluğu akademik hayatta tanıştığı, öğrencisi olduğu, birlikte mesâi arkadaşlığı yaptığı, hayâtının bir döneminde çeşitli vesîleler ile karşılaştığı veya eserleri üzerine incelemelerde bulunduğu hepsi birbirinden kıymetli şahıslar hakkındadır.

² *Karar Gazetesi*, İnternet Sayfası, 14.01.2017 Cumartesi.

³ Buraya Celâl Hoca, Abdülaziz Efendi ve *Bir Başka İstanbul*'da anlattığı anneannesi ve diğer âile efrâdını da almakta fayda vardır.

Hoca, hem hayatlarında hem de vefatlarından sonra hocalarının çeşitli yönleri hakkında yazılar yazmak sûretiyle bu iki kıymetli hocasıyla irtibâtını hiç koparmamıştır. Hattâ her iki hocası için yazmış oldukları bir kitap teşkil edecek kadar vardır. Bunların dışında her ikisi ile de mektuplaşmış ve hocalarının gönderdiklerini de uzun yıllar saklamıştır. Sâdece bu muhâfaza ediş bile Hoca'nın ne kadar kadirşinas olduğunu, disiplinli çalıştığını ve muntazam bir arşivinin bulunduğunu anlamak için kâfidir. Kaplan ve Topçu'nun gönderdiği mektuplar da îzah ve açıklamalar ile genişleterek ayrı birer kitap olarak yayınlamıştır. Bu kitaplardaki mektuplar, hem mektup kültürümüz hem de iki mühim şahsiyet için birinci dereceden kaynaklar olmaları bakımından çok kıymetlidir.

Orhan Hoca'nın Kaplan ile yaptığı mektuplaşmalar *Türk Edebiyatı* dergisinde "Mehmet Kaplan'dan Hâtıralar... Mektuplar" üst başlığı ile açıklamalı olarak neşredilmeye başlanmış ve benim de merakla beklediğim ve heyecanla okuduğum bir yazı dizisi şeklinde devam etmiştir. Böylece Hoca, dergi vâsıtasıyla Mehmet Kaplan'ın hem "*bozuk bir kûfî*" hattını andıran eski yazı hem de "*tutuk, köşeli âdeta gotik yazı*" gibi yeni yazısı ile gönderdiği mektuplarını bizlerle buluşturdu. Hoca, bütün bu mektupları hem hâtıralarını katarak îzah hem de neşrediyordu, bu tarz bir neşir –gâliba- edebiyâtımızda bir ilkti ve metinler okundukça insanı hayrete düşüren şey Hoca'nın kadirşinaslığı oluyordu. Yıllarca hâtıra olarak saklanan, belki de yâdigâr hükmü ile korunan mektuplar gün yüzüne çıkıyordu. Bu mektuplar sâdece hoca-talebe münâsebetini bize göstermiyor, aynı zamanda ilim yolunda ilerleyen bir talebeye nasîhatler de içeren bir nevi ders hükmünü görüyordu. Aynı zamanda da Kaplan'ın hocalığı hakkında bizlere ipuçları sunuyordu. Ali Fuat Başgil'in *Gençlerle Başbaşa* isimli kitabıyla berâber okumanın çok yerinde olacağını

düşündüğüm bu kitap, ilim yolunda ilerleyen gençlere pek çok anahtar sunuyordu. Âdeta bir ders hükmünü görüyordu. Hoca da mektupları bu şekilde görmüş olacak ki son mektubu neşrederken “*Son Ders: Gâlib’den Bir Gazel*” başlığını koymuştu. Mektuplar ve hâtıralar daha sonra aynı başlık ile isimlendirilerek Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları arasında çıktı.

Silik Fotoğraflar, Portreler’de Topçu’nun anlatıldığı “*Bir İdealistin Ölümü*” başlıklı bölüm bulunmaktadır. Bu bölüm bir idealistin ölümünü anlatan başka bir idealistin yazısı olması bakımından çok önemlidir. Hocanın idealizminde büyük oranda Topçu tesîri vardır, diyebiliriz. Nitekim şu cümleler tesîri kavramamamızda bize ipuçları vermektedir: “*Her yazısı rûhumun damarlarına şifâ verici bir ilâç gibi giren bu büyük adamı...*” “*Bütün hayâtı boyunca öğretmen olmanın zevkini hiçbir şeyle değişmemiştir.*” “*Başka müelliflerden nakiller ve dip notlarıyla şişirilmiş bir çalışma onun harcı değildi. Böyle bir çalışmayı küçümsemezdi. Fakat etrâfındakilerden asıl beklediği fikir, mülâhaza, görüş ve tefsirdi.*”⁴

Bu bölümde Topçu’nun eski yazı ile yazılmış 7 Ekim 1955 târihli bir mektubunu görürüz. Hoca’nın “*Onların da bir gün yayımlanması gerekiyor.*” dediği mektuplar 2015 yılında *Anadolu’dan Hâtıralarla Nûrettin Topçu’nun Mektupları* adıyla yayınlandı. Hoca bu kitap için önsözde şöyle demektedir: “*Böylece bu bir bakıma, mektupların en eskisinin üzerinden 60 yıl geçtikten sonra bunların bana yeniden hatırlattıkları yanında 1950’li yılların şartlarından başlayarak ömrümün kırk yılını alan Anadolu hayâtımdan intibâları taşıyan*

⁴ Okay, Orhan, (2013a),s. 21,26,32-33.

bir kitap oldu.”⁵ Hakikaten de kitap, “Bir İdealistin” öğrencisi olan bir başka idealistin Anadolu mâcerâsını anlatır. Bu mâcerâyı Topçu’nun mektupları, Hoca’nın tutmuş olduğu günlükler ve hâtıralar ekseninde okur, öğreniriz.

Bu kitaptaki günlük, hâtıralara ve saklanarak gün yüzüne çıkan mektuplarda Topçu’nun tesîri ve tavsiyeleri hemen görülür. Hoca’nın, Artvin için yazdığı günlüklerle süslenmiş anılarının anlatıldığı bölümde, Topçu’nun İstanbul, 7 Ekim 1955 târihli bir mektubu vardır. İşte bu mektuptaki şu satırlar kitabı okuyanlara hem kılavuzluk edecek hem de Orhan Hoca’nın idealizmini kavramamıza yönelik ilgi çekici bilgiler sunmaktadır: *“Artvin’i bana öyle sevdirdin ki âdeta gelecek hazîran başında bir hafta kalmaya geleceğim geliyor. Orada sen bu güzel gençlik inzivâsının başlangıcında, meselâ her gün dersler nihâyet bulduktan sonra kendine tertip edeceğin şehir civârındaki akşam gezintilerinde, geçmişin intibâlarıyla dolu muhayyilene kapanarak bütün bir hayat felsefesi ve memleket sistemi kurabilirsin. Bir yılda böyle bir düşünce sisteminin esaslarını dimâğında hazırlayabilirsin. Her vakit böyle fırsatlar ele geçmez. Bir kere şehirlerin cehennemî çarkına kendini kaptırırsan yılda bir günlük sâlim düşünce imkânını belki de bulamazsın. Tâlihin lütfu olan bu fırsattan böylece faydalanmalısın. Önce sürekli bir iç gözlemle başla. Mâzîde ve halde kendini ara. Sonra istikbâle çevril: Kendini, cemiyetini ve insanlığı kurucu projeleri, heyecanlarının dalgaları arasında meydana getirmeye çalış.”⁶*

⁵ Okay, Orhan, (2016), *Anadolu’dan Hâtıralarla Nûrettin Topçu’nun Mektupları*, Cümle Yayınları, İstanbul. s.6

⁶ Okay, Orhan, (2016), s.65.

Hoca, Anadolu'yu tercih edişinin sebebini de bu kitabında şu şekilde îzah eder: “ *Bunda mizâcımın ve şahsî sempatimin yanı sıra bir “Anadolucu milliyetçi” olan Topçu’nun gerek yazılarında gerekse sohbetlerinde bahsettiği, belki telkin ettiği fikirlerin de rolü olmalı.*”⁷ Bütün bu alıntılar Topçu’nun Hoca üzerindeki tesîri hakkında bizlere fikirler vermektedir. İşte bütün metin bu tavsiyelerin ışığında ve tabîî Hoca’nın intibâları ile okunursa yazılan hâtıra ve günlüklerin mektupları nasıl çepeçevre kuşattığı açıkça anlaşılır. Yine Topçu’nun tesîrini anlamak için *Mehmet Kaplan’dan Hâtıralar, Mektuplar*’da geçen anıyı hatırlamak gerekir. Kitapta Hoca, Behîce Hanım’ın kendisini gıyâben tanıyan Mehmet Kaplan ile onu tanıştırmasını ve bir çayhânede geçen edebiyat imtihanını anlatır. Bu imtihanda eski harfleri ve arûzu iyi bilen Hoca’nın aruz ve dîvan şiiri üzerindeki bilgileri tartılır. Hoca hepsine cevap verir. Son cevâbı üzerine orada bulunanlardan Oktay Aslanapa “*Yâhu, bunu Karahan bile bulamaz.*” gibi bir şeyler söyler ve gülüşürler. İşte bu konuşmaların ardından Behîce Hanım şu şekilde bir açıklama yapar: “ *Orhan idealist... Öğretmen olup Anadolu’ya gitmek istiyor, ama bu gidişle öğretmen olamayacak.*”⁸ Çünkü Hoca Topçu’nun tesîri ile o yıl kaydını Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümüne yaptırmıştır.

İnsanı bâzen hayrete düşüren şeyler olur, saplantı gibi dönüp durduğunuz, durmadan yaptığınız ama her durumda keyif aldığınız işleriniz vardır. Benim için de, zamanla, Orhan Okay okumak öyle bir hal aldı, bir saplantıya dönüştü. Hoca’nın her türlü faâliyetini elimden geldiğince tâkip etmeye çalıştım. Yeni çıkan kitaplar, mülâkatlar, dergilerdeki makâleler, öğrencilerinin Hoca hakkında anlat-

⁷ Okay, Orhan, (2016), s.14.

⁸ Okay, Orhan, (2006) Mehmet Kaplandan, Hatıralar Mektuplar, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 18-19.

tığı hemen her şey benim dünyâma dâhil olmaya başladı. Pek çok konuda da Hoca'yı örnek almak istedim. Kimisini uygulayabildim kimisini ise hâlâ uygulamaya çalışmaktayım.

Orhan Hoca'nın yazdığı pek çok metni âdeta yutarcasına ve altını çize çize, sonra notlar ala ala okumuşum, kendimi gıyâben onun öğrencisi olarak hissetmişimdir. Zamanla şunu gördüm ki Hoca'nın eserleri öyle bir okunuşta geçilecek türden metinler değildir. İnsan her defasında farklı bir tespit, farklı ve sağlam bir yorum, objektif hükümler ile karşı karşıya kalıyor; yâhut kendisi bu tespitlerden farklı yorum veya tespitlere ulaşabiliyor. Yine zamanla şunu da görüyorsunuz ki Hoca'nın eserleri okuyan herkese yeni ufuklar açıyor ve buradaki bir cümle yeni yeni eserlere, araştırmalara zemin hazırlıyor.

Orhan Hoca, “Kendime Dâir” ismini verdiği yazısında “...öğretmenlik, yine hiçbir meslekte olmadığı kadar bütün hayat boyunca aklınız başınızda olduğu müddet sizi bırakmaz.”⁹ diyordu. Hoca hâkîkten emekliliğin ardından da insanlara yardım etmeyi sürdürdü. Kendisine telefon vâsıtası ile ulaşan ve doktora tezini yazan bir hocaya ilerlemiş yaşına rağmen, gâliba o zaman 79 yaşında idi, iki saat kadar Ahmet Mithat Efendi hakkında bilgi vermiş olmasını hoca hayret ve şaşkınlıkla bir ders ortamında anlatmıştı. Bu yardım ediş Hoca'nın mesleğini ne kadar çok sevdiği ve insanlara değer verdiğinin apaçık bir göstergesi idi. Onun bu yardımcılığını tanıyan ve hocaya yolu düşen herkes bilir ve anlatır. Nitekim vefâtından sonra en çok üzerinde durulan iki şey vardır: Vefâsı ve yardımseverliği. Nâzan Bekiroğlu'nun “Hocam Orhan Okay için” cümleli ithâfının bulunduğu *Cümle Kapısı* isimli kitabında Orhan Hoca'ya yazdığı açık

⁹ Okay, Orhan, (2013a), s.301.

mektuptan bir alıntı yaparak Hoca'nın bu hâlini daha anlaşılır kılmak istiyorum. Bekiroğlu söz konusu yazıda Orhan Hoca'nın kendisine yazdığı mektuplardan faydalanmıştır. Bu alıntı da o mektupların birindendir: *"Senden çalışmaların için yardım isteyenlere el uzatacağını biliyorum. Bunu ihmal etme. Bizin dergâhımız hep verecektir. (...) Bâkî kalır sahîfe-i âlemde adımız."*¹⁰ İşte Orhan Hoca bütün bir hayâtı boyunca yardım etmiş ve iyi bir öğretmen olmayı başarmıştır.

Osmanlı ve Cumhûriyet Arasında Bir Hoca yazısında Celâl Hoca'yı anlatan Hoca şöyle bir cümle kurar. *"Bir muallimin, isminden çok hocalığı ile ebediyete intikal etmesi ne büyük bahtiyarlıktır."*¹¹ Şimdi bu satırları yazarken Hoca'nın da tıpkı Celâl Hoca gibi hocalığı ile ebediyete intikal ettiğini görüyorum. Nitekim bu metinde en çok kullanılan kelime de hocadır.

Orhan Hoca, *Mehmet Kaplan'dan Hâtıralar... Mektuplar* isimli eserinde Kaplan için şöyle der: *"Başta kendisi olmak üzere biz de hep emekliliğin bahşedeceği daha verimli yılların eserlerini görebilme hülyâları kurmuştuk."*¹² Orhan Hoca emekliliğin ardından da öğretmenliğe devam etti ama hem edebî hem de ilmî açıdan son derece verimli bir emeklilik geçirdi. Beşir Ayvazoğlu'nun M. Selim Gökçe müsteârı ile yapmış olduğu mülakatta¹³ şöyle bir soru vardır: *"Hocam, 26 Ocak 2006'da 75 yaşına giriyorsunuz. Sizden bu yetmiş beş yılın bir muhâsebesini istesek, neler söylersiniz? Yazmak istediğini, her şeyi yazabildiniz mi? Yazmayı hayal edip de yazamadıkla-*

¹⁰ Bekiroğlu, Nazan, (2011), *Cümle Kapısı*, Timaş Yayınları, İstanbul, s.55.

¹¹ Okay, Orhan, (2013a), s. 64.

¹² Okay, Orhan (2006), s.11.

¹³ Türk Edebiyatı, Ocak 2006, sayı: 387. (Bu mülâkat Beşir Bey'in *Gel Söyleşim Cümle Geçen Demleri* isimli kitabında da bulunmaktadır.)

rınız var mı?” Matmazel Noraliya’nın Koltuğu’ndaki birkaç cümleinin kendisi için ne anlama geldiğini söyleyen Hoca, cevâbını şöyle tamamlar: “Yine de düşündüğüm birkaç projemi söyleyeyim. Sevdığım ve üzerinde epey yazı yazdığım, hattâ küçük kitaplar yayımladığım birkaç sanatkâr hakkında kendime göre geniş birer monografi yazmayı tasarlıyorum. Bunlardan biri Mehmet Âkif, diğeri Necip Fâzıl, bir diğeri de Tanpınar. Bunların arasında çok istediğim, kendime ödenmesi gereken bir borç gibi telakkî ettiğim halde fazla bir şey yapamadığım Nûrettin Topçu’yu da katalım. Silik Fotoğraflar ve Bir Başka İstanbul’dan sonra benzer mâhiyette portre ve hâtıra notlarımı toparlamayı düşünüyorum. Eğer belli bir tema etrâfında toplayabileceğim denemelerim bir kitap hacmine ulaşır kitap sevgisi, kültür ve medeniyet gibi konulardaki yazılarım da bir gün yayımlanabilir. Görüyorsunuz bunlar artık yaşlı bir hocanın eski ayları kırpıp yıldız yapmasını andırıyor.”¹⁴

Orhan Hoca, bu mülâkatta söylediği bütün çalışmalarını tamamlamanın ötesinde bizlere *Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine* ile *Bir Başka Pâris* kitaplarını da hediye ederek ebedî âleme göçtü. Yine İstanbul için yazdığı bir kitabın¹⁵ da bir fotoğrafın seçimi hâric bitmiş olduğunu oğlu Cüneyt Bey’in eşi ve bize Orhan Hoca’nın başka başka yönlerini de tanıtan Yeliz Hanım’ın sosyal ağlardan yapmış olduğu paylaşım ile Beşir Ayvazoğlu’nun “O, Büyük Bir Kültür, Edebiyat ve Ahlâk Adamıydı¹⁶” başlıklı yazısına yaptığı yorumdan anlıyoruz. *Yine bu yorumdan hareketle Hoca’nın son ânına kadar okumayı bırakmadığını görüyoruz. Böylece Kâğıt Medeniyet’indeki “Kitap Sev-*

¹⁴ M. Selim Gökçe, Orhan Hoca 75 Yaşında, *Türk Edebiyatı*, Ocak, 2006, sayı:387, s.10

¹⁵ Bu *Bir Başka İstanbul*’un genişletilmiş hâli de olabilir.

¹⁶ Beşir Ayvazoğlu, Karar, 15.01.2017.

dâsı” konulu denemede geçen “Asıl kitap sevdâm ise ilkokulun son sınıfında, ilk defa evden epey uzak bir mesâfeye, Bâbîâli’ye kendi kendime gittiğim zaman başladı.”¹⁷ cümlesini temel alırsak Hoca’nın 75 yılı kitaplarla haşır neşir olmakla geçmiştir. Sırf bu yüzden bile Orhan Hoca’nın hayâtı gıpta edilecek, örnek alınacak kadar önemlidir.

Orhan Hoca, bana kalırsa edebiyat mülkünün üstünde taht kurarken şöhret ve meşhur olma bahsini çok güzel idâre etmiştir. Onun bu tavrı benimsemesinde –zannımca- hem mizâcının hem Hocalarının hem de çok iyi özümsemiği eski kültürümüzün tesîri çok fazladır. Özellikle Abdülaziz Efendi için yazmış olduğu Kazan Türklerinden Bir Velî yazısındaki şu satırlar onun da düstûru olmuştur, diyebiliriz: “ *Bugünün dervişi için mağrur olmak..., ‘ben’ duygusuna kapılmak tehlikesi var diye cemiyetten uzak kalmak yanlıştır. Hem asıl dervişlik burada ya! Hem düşmanla, hem gurûruyla mücâdele eder. Müslümanın milletine lâkayt kalması câiz değildir. Benliğe düşmemek için inzivâyâ çekilmek, pisboğazlıktan korkarak aç durmak gibi bir şey. Bu arada, yâni bu içtimâî çalışmalar, millet için mücâdeleler esnâsında şöhret sâhibi olmak da var. Kendini bilen insan için nefsinin bu gibi şeylerin gurûrundan kurtarmak imkânsız değil. Şöhret herkes için kötü değil ki! Bilakis şöhretin başka insanlar için lüzûmu da var. Örnek adam olunur. Hazret-i Ömer meşhurdur, fakat hiçbir zaman mağrur ve mütekebbir olmadı. Ve örnek insan oldu. Mücâdelede herkesten istifâde edilir...*”¹⁸ O da bu cümlelerde ifâde edildiği gibi ne inzivâ içinde ne de tam bir şöhret hâlinde kalarak yaşadı. Bilen ve bilmesi gereken herkes Orhan Hoca’yı bildi, tanıdı ve ondan faydalandı.

¹⁷ Okay, Orhan, (2013b), *Kâğıt Medeniyeti*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 57

¹⁸ Okay, Orhan, (2013a), sf.58.

Orhan Hoca'nın, Ömer Fâruk Akün'ün vefâtından sonra hazırlamış olduğu dosya için yazdığı "Son Türkolog"¹⁹ metnine yine bir vefâ ve kadirşinaslık cümlesi olan "*Profesör Ömer Faruk Akün'ün vefâtıyla ben hayattaki hocalarımın sonuncusunu kaybettim...*" ile başlıyor ve "*Âlim zeval bulur, ama ilmin zevâli yoktur.*" diyordu. Onun bu son cümlesi girişte anlatmak istediğimiz devam zincirini anlatmak için de düşünülebiliriz ve Türk ilim dünyâsı yeni âlimler mutlak sûrette yetiştirecektir. Fakat alanında üstat mertebesine ulaşmış bütün âlimler gibi Orhan Okay da bir daha gelmeyecek ve yeri doldurulamayacak; onun kıymeti eserleri okunup edebiyat dünyâmızdan ve yakın çevresinden çeşitli şahıslara göndermiş olduğu mektuplar gün yüzüne çıktığı ve terekesindekiler kendisi gibi kadirşinas olan evlâtları tarafından düzenlenerek yayınladığı zaman daha iyi anlaşılacaktır. Hoca, hem insan olma vasfı hem de eserleri ile gök kubbemizde sonsuza kadar hoca olarak kalacak; eski aylardan kırıp yıldız yaptığı eserleri ve diğer bütün eserleri ile karanlık gecelerimizi aydınlatan kutup yıldızı gibi bizlere kılavuzluk yaparak ebediyen parlayacaktır. Yazımı Yahyâ Kemal'in ünlü rübâîsinin son iki mısraını biraz değiştirerek bitirmek istiyorum.

Sönmez seher-i haşre kadar "İlm-i Türkî" /Bir meş'aledir devr edilir elden ele"

Mekânın cennet olsun hocaların ve gönüllerin hocası...

¹⁹ *Türk Edebiyatı*, Temmuz 2016, sayı:513, sf. 44-47.

Merhaba Murat

Prof. Dr. Rahmi Karakuş

Ölüm, yaşadığımız sürece her zaman başkasının başına gelen, nasıl olduğunu bilmesek de mukadder sonumuz olduğundan da şüphe etmediğimiz bir hâdise. Mâhiyetini, canımızın acıması veya onunla ‘burun buruna’ gelmek tâbir edilen anlarda tasvîre gayret ettiğimiz, kâhir ekseriyetin çoğu durumdaki korkusu... Zîra sevdiklerini koruyanların ve onu mâşûkuna kavuşma ânı sayanların bunun dışında olduğunu söyleyeneler de var elbette. Ancak her ne olursa olsun ölüm, vefat edenin ardında kalanlar için en azından hüznlenildiği bir olay. Durum âşikâr olsa da sorup düşünmek gerekir: Ölenin ardından üzüntü nedendir? Bu hemen her kültürün farklı şekil ve içerikte de olsa yaşadığı ve yaşattığı mâtem veya üzüntü hakîkatte ne içindir? Üzüntümüz, ölenin aramızdan ayrılmasına mı, yoksa onunla olan münâsebetimiz sebebiyle kendi kaybımıza mıdır? Yalın şekliyle üzüntümüz ölene mi, yoksa kendimize midir?

Ölümün, kendisinde pek derin hisler yarattığı ve hakkında düşüncelere sevkettiği şâirlerimizden Yahyâ Kemal *Ufuklar* şiirinde teneşir tahtasındaki hâlini hatırladığı annesine dâir tasvîrinden aktardığı hüznünü sanki kendisi için yaşar. Çünkü ufuksuz kalmış, kendisinde ve kendisiyle yaşadığı varlık ölmüştür. Taşan bir yoksunluk duygusu, bir varlık eksikliğidir. *Sessiz Gemi* ve *Rindlerin Ölümü* şiirlerinden farklı olarak ölümün insan için ne anlama geldiğini sanırım en iyi bu şiir yansıtır.

Yûnus Emre ise bu dünyâda bir tek şeye çok üzülür. O da ‘yiğit iken ölenlere’dir. Çünkü onlar ‘gök ekin’ misâli kemâline erememiş olanlardır. Bu, tam da ölen için üzülme tasvîri gibi görünmekte-

dir. Necip Fâzıl ise Ölüm Güzel Şey'i kendi ölümünü düşünerek yazmış gibidir. Çile'sinde ecel terleri döküşü bu işin zorlu olduğu düşüncesinden olsa gerek. Ölüm anlayışımız, dünyâyı yaşayışımıza ve ona verdiğimiz değere göre oluyor besbelli.

Yaşayanlar, ölüm hakkında düşünmeye yakınlarına ve dolayısıyla ölüm yakınına geldiğinde başlıyor olsa gerek. Yaşanan ölümcül tehlikeler veya çok yakınların vefâtı birkaç zaman uzun uzun muhâsebe ve ölenle birlikteliğinin mânâsını düşünmeye sevk ediyor. Fakat insan bu ya, hem ünsiyet hem de nisyân varlığı... 'Hayat devam ediyor' veya 'ölenle ölünmez' tekerlemesi benzeri deyişlerle ölümü düşünerek yaşamaktan, ölenle ortaya çıkan yoksunluklarından uzaklaşıyor. Bu yoksunluklar başka şeylerle telâfi ediliyor ve müteveffâ ile ünsiyetinden, nisyânı ile uzaklaşıp başka ünsiyeteler peydâ ediyor.

Bu satırların sâhibi de sözü edilenlerden berî değil. Murat Aşıcı mahalle arkadaşım, onun ergenlik yıllarımız, gençlik zamanlarımız birlikte geçti. Meraklarımızı, ideallerimizi, sevdâlarımızı paylaşarak büyüdük. Yahyâ Kemal'in tâbîri ile birbirimize dost ufku olduk. Yoldaşım, haldaşım, dostum Murat'ın Hakk'a yürüyüşü bir sene oluyor. Ancak ben onun telefon numarasını henüz telefonumun rehberinden kaldıramadım. Bu dünyâda Murat Aşıcı diye görünmüş bu adamla ünsiyetimi başkası ile telâfi etmem ve yenilemem mümkün görünmüyor. 1970'lerin sonlarında siyâsî hâdiselerin ortaokul seviyesinde taraftar bulduğu zamanları aynı lisede yaşadık, 1980 ihtilâlini birlikte karşıladık, Beşyüzevler'den Vezneciler'e Eski Edirne Asfaltı üzerinde çalışan domuz burun tâbir edilen o şekilsiz ve çirkin minibüs dolmuşlarda birlikte seyahat ettik. Yaz aylarında Ataköy plajına, Karadeniz'de Karaburun kıyısına yüzmeye birlikte gittik.

Burnundaki yamukluk benden önce denize balıklama dalıp yüzme bilmeyen bana mâni olarak hayâtımı kurtardığından dolayı oluştu. Para kazanmanın ne demek olduğunu, emeğin değerini öğrenmek için amelelik yapıp, beton harcı kardık ve taşıdık. Rahmetli Hayri Bilecik hocanın kutlu ocağında ve kucağında birlikte *Mesnevî* dinledik. Geceler boyu memleketi pek çok kez 'kurtardık', derin felsefe konuşmaları ile nice sabahları karşıladık. Ne çok şey yaşadık... Bunlar bende, Murat Aşıcı ile olan dünyamdaki yaşanmışlıklardan birkaç şey... Bu sebeple ardından hem Yahyâ Kemal'in Ufuklar'ında tasvir ettiği hâli hem de Yûnus'un 'gök ekin' misâli hüznünü yaşıyorum. Yapacakları vardı. Yaparken, yapıldığını bilenlerden olduğu için dünya ile işi bitmiş, ancak dünyâda işi bitmemişlerden biriydi. İsmine lââyık aşıcılığı, mûnis bir usûlle ve muhâtabının lââyık olduğu kıvamda muhabbetle icrâ ederdi. Okurluk eğitimi kapsamında İstanbul-Sakarya arası seferleri karşılık beklemeksizin millete hizmetten başka hiçbir motivasyon taşımıyordu. Bir işi hırsla yapmakla azimle yapmak arasındaki farkın müşahhas timsâli olan aziz arkadaşım giderken haber vermediği için beni bir hayli üzdü, haber vermeliydi. Öğrenmeden öğretilmeyeceğini bilen, bu konudaki azmine ve sebatkârlığına gıpta ettiğim Murat arkadaşımın dünyâya karşı her dâim kanâatkâr olduğuna şâhidim. Kültürünü, yaşayan ve aktaran olmaktan geliştiren olmaya tahavvül ve tekâmül etmiş bu adamın aziz hâtırası ile gönlüm hâlâ ilk vefâtını haber aldığımdaki gibi üzgün... Mevlâ'sından ve Mevlâ'mdan rahmet niyaz ediyorum, orada da vazîfesine devam ettiğine kâniyim... Merhaba Murat arkadaşım, sana hayır ve kolaylıklar diliyorum. 🙏

Abdülhak Hâmid Yâhud Bir Şâirin Felsefî Portresi

Prof. Dr. Abdullah Uçman

Edebiyat târihlerimizde “Şâir-i âzam” unvânıyla anılan Abdülhak Hâmid, Tanzîmat’tan sonraki yenileşme dönemi Türk şiirinde gerçek anlamda sanatkâr dehâsına sâhip, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın ifâdesiyle, “Büyük bir ürperme” dir.

Batılı anlamda sistematik bir felsefî anlayışa sâhip olmamakla berâber, erken bir târihte yazılmaya başlanan *Garam*’dan îtibâren özellikle Fatma Hanım’ın ölümü üzerine kaleme alınan *Makber* ve *Ölü* adlı eserleriyle Allah, kâinat, insan, varlık-yokluk, ruh, ölüm, ebediyet-ezelîyet gibi insanlık târihi boyunca düşünen kafaları meşgul eden felsefî sorulara cevaplar arayan Abdülhak Hâmid, zaman zaman inkârın eşiğine geldiği halde, “acz”ini dile getirmek sûretiyle uçurumdan kurtulur. “Külbe-i İştîyak”, “Kürsî-i İstiğrak” ve “Zamâne-i Âb” gibi bir kısım şiirlerinde ise panteist bir yaklaşımla Tanrı’yı tabiatta arayan şâir, eserlerinde kâinâtı, insanlığı ve bütün bunların gizlediği felsefî problemleri irdelemiş, bu yönüyle de Türk edebiyâtında kendisinden sonra gelen bâzı şâirlere örnek olmuştur.

Ölü adlı eserinde:

Bu taş cebînime benzer ki aynı makberdir,

*Dışı sükût ile zâhir, derûnu mahşerdir.*¹

¹ Abdülhak Hâmid Tarhan, *Bütün Şiirleri 2: Makber, Ölü, Hacle, Bâlâdan Bir Ses* (haz. İnci Enginün), İstanbul 1982, s. 160.

diyen Abdülhak Hâmid'i en çok meşgul eden problemlerin başında ölüm, âhiret, rûhun ebedîliği, Allah'ın varlığı ve üzerinde yaşadığımız dünyânın gerçekliği gibi ontolojik ve metafizik meseleler gelmektedir.

Abdülhak Hâmid'e göre akıl ve ruh, ölümün varlık için bir kânun olduğunu kabul etmelidir. Bu hakikat (kânun), insanı "hayret" yoluyla Allah'a götürür. Aynı şekilde asırlar önce Aristo da, felsefenin âlem hakkındaki tasavvurunun "hayret"ten doğduğunu ileri sürmüştür. Fakat Hâmid, kafasında kümelenen pek çok sorunun cevâbını Allah'ın varlığının delillerini eşyâda arayarak, inancını gâye-sebep delilleriyle temellendirerek verir:

Evet hakikat-ı eşyâ türâb şeklinde,

Bunun edillesi var bî-hisâb şeklinde.

O, rûhun ebedîliğini ararken onun yaşayacağı öteki âlemin (âhiret) varlığını da birtakım delillerle ispatlamaya çalışır:

Olmuş bize bir hayat böyle

Bir diğeri olmasın mı şöyle?

Olur demekse ne hoş rey

Olmaz demek de bence öyle.

Hâmid, bâzen de, hayâtın ve maddenin gerçek dışı idrâkini düşünür ve bir kısım mutasavvıfların ifâde ettiği gibi: "... yaşadığımız bu dünya bir hayaldir, bir rüyâdır." der. O, bu çerçevedeki âhireti güneş, dünyâyı da, Eflâtun gibi, kaybolan gölge, bekâyı hakikat, ölümlülüğü de bâtıl olarak niteler.

“Parlaşez”² adlı şiirinde ise âhiret hayâtını ve orada insanların perîşanlığını düşünmeden edemediğini anlatmaktadır:

*Zihnim ol âhiret seyâhatinin,
Hele fikrinden olmuyor hâlî;
Dâimâ hâtırımda her hâlî,
O perîşan âdem cemâatinin.*

Abdülhak Hâmid, tabiattaki canlı-cansız bütün varlıkların yaratıcıya karşı bir ibâdet vazîfesi olduğu kanaatindedir. *Ölü*’de bunu şu şekilde dile getirir:

*Hudâ önünde gerek bir vazîfe insana
Ki bilmeden bunu îfâ eder o bîgâne,
Ben o vazîfeyi zî-rûha münhasır görmem
Şümûlü vardır onun hem de cism-i bî-câna.*

*Tuyûr nağme, şecer neşv ile, su cûşîş ile
Hacer sebât ile, bir tarz ile garîbâne
Yetîm girye ve makber sükût ile ebedî
Kılar vazîfesin i’lâ huzûr-ı Yezdân’a.³*

Hâmid, bâzen de ilhâmını, burada olduğu gibi, *Kur’an* âyetlerinden alır. Okuduğum bu manzûme, “Yerde ve gökte olan her şey Allah’ı tesbîh eder.” (Haşr, 24) ve benzeri âyetlerin bir çeşit man-

² Abdülhak Hâmid Tarhan, *Bütün Şiirleri 1: Sahrâ, Dîvâneliklerim, Bunlar Odur*, İstanbul 1979, s. 111.

³ *Bütün Şiirleri 2*, s. 152.

zum tercümesi gibidir. Bunun gibi, şimdi okuyacağım kıt'a da: "Sen dağları yerinde ve sâbit görürsün, fakat onlar bulutların geçişi gibi geçip giderler." (Nahl, 27) meâlindeki âyetin âdeta manzum bir ifâ-desidir. Hâmid "Gurbette Vatan"⁴ başlıklı şiirinin bir yerinde şöyle der:

Dağlar ki vakâr ile sanırsın

Ref'-i tutuk-ı sehâb ederler;

Ummâna dönüp hitâb ederler

Emvâc kenâr ile sanırsın.

Yek-dîgeri mâh-tâb ederler.

Abdülhak Hâmid, insanı, insanın bu dünyadaki yalnızlığını, ız-tırâbını, nereden gelip nereye gideceğini, âkıbetinin ne olacağını ve buna benzer birçok meseleyi sorgular: Allah'ı bilir, fakat kâinat dı-şında, kâinatla ve tabiatla karışmayan bir Allah'a inanır. Fakat yine de rûhunda ve kafasında şimşekler çakar, soru üstüne sorular sorar ve bunlara cevaplar arar. O, bundan dolayı Allah'ı bildiğini, ama kendisini bilmediğini söylemek ihtiyâcını duyar. Bundan da önemli mesele, "Kendini bilmek"tir. "Mu'tekif"⁵ başlıklı şiirinde şöyle der:

Hâlik'ı belledim, fakat özümü

Bilmeğe mazhar olmadım, hâlâ.

Uzleti ihtiyâr edip hattâ

On sene var ki görmedim yüzümü!

"Hâlâ özümü bilmeğe mazhar olmadım" dediğine göre, kendi-ni tanımak için çok uğraşmış ve mücâdele etmiş, bu da onu bir çeşit bunalıma götürmüştür.

⁴ *Bütün Şiirleri 1*, s. 159.

⁵ *a. g. e.*, s. 60

Bu bunalımın, aslında XIX. yüzyılda yeni bir ilim dünyasıyla yeni teknoloji ile, yeni bir hayat ve yeni bir medeniyetle karşılaşan Osmanlı entelektüellerinin içine düştüğü mânevî buhrânın Abdülhak Hâmid’de bir tür yansıması olduğu söylenebilir. O dâima tereddüt, endîşe ve şüphe içindedir. Şüphe etmediği, sorgulamadığı hiçbir bilgisi ve inancı yoktur denebilir. Fakat şüphesinden ve ıztırâbından dolayı sorgulama yaparken, kendisinin cin ya da insan olup olmadığından şüphe etmekte; “Mu’tekif” başlıklı manzûmesinde bunu şu şekilde dile getirmektedir:

*Fıkr ile hâtırım tereddütte,
Acabâ cin miyim veyâ insan.*

Yine aynı manzûmede kendi varlığını;

Bir vücûdum hele misâl-i zılâl

diyerek, kendisini “gölge-varlık” olarak görür.

Hâmid her şeyden şüphe eder ve onları sorgulamaktan çekinmez ama şüphesi, başka filozoflarda olduğu gibi, bir amaç değil sâdece bir araçtır; doğruya ve kesin bilgiye ulaşmakta bir araç. Bu, şüphelerinin sonunda ulaştığı ifâdelerinden anlaşılmaktadır. Bu mesele etrâfında “Mu’tekif”teki mısırâlar şöyledir:

*Bir duâ kılmaya olaydı mecâl,
Emr-i Hakk’ı ederdim isti’câl.*

Aynı şekilde “Ferâgatkâr”⁶ başlıklı manzûmesindeki:

*Bu ne ahkâm-ı bed, ne baht-ı yaman!
Neyleyim, neyleyim aman yâ Rab!
Bana sen kıl vazîfemi ilhâm*

⁶ a. g. e., s. 67.

Kendi emrimle kendimi îdam.

mısralarında aynı sığınmanın bir başka örneğini görürüz. “Nevmîd”⁷ başlıklı manzûmesini ise bir münâcat ile bitirmektedir:

Münâcâtım budur Rabb-i ecellden;

Beni yâd eylesin ol işve-kârım

Bekâya doğru reh-yâb-ı firârım,

Yeter çektiklerim şevk u keselden!

Abdülhak Hâmid Allah’a inanır, fakat O’nu yine de bir problem olarak ele almaktan geri durmaz. O’nun, canlıları yaşatıp da sonra öldürmesinin sırlarını anlamak ister:

Halk edip insanları, hayvanları

Sonra mahvetmek ne sırdır onları?⁸

Hâmid burada, Allah’ın yaratma fiiliyle ölüm hâdisesinin birbiriyle uyuşmadığını görür ve bunun sırrını anlamak ister.

Ölüm nedir? Yok olup gitmek midir, yoksa bedenen değişmek midir?

Yâ nedir ölmek?... Fenâ bulmak mıdır?..

Yoksa cismen münkalib olmak mıdır?⁹

Ona göre insanın ölümlü olması, bir bakıma onun bâkî olması demektir. Aynı şekilde Hâmid, insanın “eşref-i mahlûkat” olduğuna da inanmak istemez. O, bir taraftan insanın zevâli kabul edemeyeceğini söyler, ama diğer taraftan da insanın, fânîlik ile sınırlı olduğu halde ebediyet iştîyâkı içinde bulunduğunu belirtir. İnsan,

⁷ a. g. e. , s. 78.

⁸ *Bütün Şiirleri 4: Kahpe, Garam*, İstanbul 2001, s. 102.

⁹ a. g. e., s. 102.

esâsen yoklukla varlık, fânîlik ile ebedîlik tezâdı içinde mücâdele hâlinde:

*İnsan olamaz zevâle kâil
Zîrâ yaşamaz o hâle kâil
Fânîlik ile mukayyedim ben
Bâzen sanırım müebbedim ben.*

Sonunda;

*İdrâk-i meâlî bu küçük akla gerekmez,
Zîrâ bu terâzî bu kadar sıkleti çekmez.*

diyen Ziyâ Paşa gibi o da, Allah'ın varlığını, insanın idrak edemeyeceği bir sır olarak görmekten başka bir yol bulamaz:

Bu sırrı bilen o zâttır, kim

Esrârını zâtı müştemildir.¹⁰

Makber'de, geleneğin dışına çıkan çeşitli aykırılıklar, inanan bir insanda felâket karşısında yaşadığı krizin bir tezâhürü gibi algılanabilir. Manzûmedeki tereddüt, şüphe ve isyan çılgınlıkları arasında şâir, yer yer itâatkâr bir tavırla inancını ikrar etme ihtiyâcı duyar:

*Sen hâlikımızsın ettik imân
Bir sende bulur bu ye's pâyân
Sen varken olur mu âhiret yok
Yok şüphe ki sende mağfiret çok*

.....

¹⁰ *Bütün Şiirleri 2*, s. 68.

*Gördük seni ey hâkim-i mutlak,
Ey hastalara veren şifâlar...
Eb'âd-ı semâyı neyleyim ben
Olmazsam eğer sana mukarreb.*¹¹

Bu ve buna benzer duâ, münâcat ve teslîmiyet ifâdelerini eserde birçok yerde görmek mümkündür.

Ruh, maddiyyûn mezhebine mensup olanların iddia ettiği gibi, maddenin eseri midir; yoksa bedenden müstakil bir varlık mıdır? Bu problem asırlardan beri tartışılır durur. Hâmid, bu sorunun cevâbında rûhiyyûn mezhebinden yana bir tavır alır. Rûhun bâkî ve müstakil olduğuna inanan Hâmid, sonunda, ruh hakkında *Kur'ân-ı Kerîm*'deki: "Ruh, Rabbinin bildiği bir ıştır ve size ilimden ancak az bir şey verilmiştir." (İsrâ, 85) hükmünü kabul etmek zorunda kalır. O, rûhun ebedîliğini ve asla kaybolmayacağını söylerken, onun mücerret bir varlık olarak mı, yoksa bedenle birlikte müşahhas olarak mı yaşayacağı sorusuna da şöyle cevap verir:

*Tecrîd ile rûhum ola şâd
Bir cisme var ihtiyâcı müzdâd*

Şüphesiz bu beden, ruhla berâber duyumlara ve şuura sâhip olması gerekir. Bu, rûhun, beden veya maddenin eseri olduğunu göstermez, tâbir yerindeyse, bir bakıma, rûhun maddeye olan aşkının ifâdesidir. Buna mukâbil Hâmid'e göre insanın kendi benliği olmadan "Melekût âlemi" ile ittifak ve uyum içinde olup ilâhî âlemin bir anlamı kalmayacaktır; dolayısıyla o âlem "Ben"siz kendisine bir şey ifâde etmeyecektir:

*Bensiz melekûtu neyleyim ben?*¹²

¹¹ a. g. e. , s. 60-61.

Hâmid'in tabiat ve bütün bir varlık âlemine karşı tavrını birkaç bakımdan ele almak mümkündür: Tabiat ve Allah, tabiat ve sevgili, tabiat ve ruh halleri, varlığın başka şekillerde idrâki. Hâmid, tabiata bâzen *Animizm*¹³ anlayışı doğrultusunda, *Makber*'deki şu mısralarda olduğu gibi, canlı bir varlık tarzında ruh izâfe eder:

*Ey yâr şu nevbahâr sensin,
Ben anlıyorum ki yâr sensin..
Ettikçe nigâh bahr ü berre,
Birden sanırım ki bâzı kerre,
Meşcerdeki rûzgâr sensin;
Ağlar derim, eşk-bâr sensin.
Türben görününce anlarım ki,
Öldüm, bana türbedâr sensin.¹⁴*

Abdülhak Hâmid'in tabiata bakışında bâzı felsefe ekollerinin *Helezonist*¹⁵ bir anlayışla eşyâyı, tabiatı canlı bir varlık olarak görmelerine, ona ruh izâfe etmelerine karşılık verir gibidir. Ona göre tabiatı her şey Allah'ı zikreder, ama şuursuz olarak:

Hak irâdîdir, tabîat bî-vukûf

¹² *Bütün Şiirleri 2*, s. 67.

¹³ Rızâ Tevfik felsefe lûgatında "Ervâhiyye" karşılığını verdiği *animizm*'in, ilkel topluluklarda dağ, taş, ağaç vb. cansız varlıklara bir tür ruh izâfe etmek olduğunu açıkladıktan sonra, asıl felsefî mânâda ise, bütün semâvî dinlerin esâsını teşkil eden "Rûhun müstakil bir varlık olduğunu kabul eden" ve "ebediyetine inanan" bir anlayış olduğunu açıklar (bk. *Mufasssal Kâmus-ı Felsefe*, C. I, İstanbul 1330, s. 242-248).

¹⁴ *a. g. e.*, s. 72.

¹⁵ Süleyman Hayri Bolay, *Felsefî Doktrinler Sözlüğü*, İstanbul 1984, s. 124.

Yâni, Allah şuurcludur, her şeyi irâdî olarak yapar, yaratır, kâinatta tesâdüfe yer bırakmaz. Buna mukâbil tabiat vukufsuz, yâni bilgisiz ve şuursuzdur, ama irâdî olanın irâdesine tâbîdir.

“Bir Visâl-i Baîdi’l-ihtimâl”¹⁶ başlıklı manzûmesinde bütün kâinâtı, cennetten gelen hûri seslerinin duyulduğu; can’ın, cânânın, meleklerin hepsini içine alan bir âlem şeklinde tasavvur eder. Bu anlayışta yokluğun (adem) varlığa geldiği, tapınılan ilâhlar ve ilâhelerin yıkılıp secdeye kapandığı; dağların, taşların arzettiği azîm güzelliklerin canlanarak semâları “pür-tebessüm” kıldığı; muhabbetin hoş bir konuşma ile ruhlarla sohbet etmekte olduğu; neş’e ve hüznün dost olduğu, ayrılıkla kavuşmanın mahremiyet içinde birleştiği bir kâinat tasavvur eder.

Hâmid:

Allahsın ey ilâh-ı âlem,

Allah-ı rahîmsin müselleme,

Hâlim sana olmasın mı ma’lûm

Mecrûh gönül değil mi ma’sum?

diye başlayan “Tehlîl”¹⁷ adlı manzûmesinde ise kâinâtın ve tabiatın sâhibi olan Allah’a hitap ederek, kendisinin “günahkâr”, âsî bir kul olduğunu; “Allah’ı zikretmekle içinin tesellî bulduğunu”; O’nun nûruyla gözünün gördüğünü; lütfuyla üzüntüsünün azaldığını belirterek aczini, günahlarını dile getirmekte; nedâmetinin çok büyük olduğunu, benliğinin O’ndan asla ayrılamayacağını ifâde ederek af ve mağfiret dilemekte; hedefinin tevhid olduğunu vurgulamakta, böylece kâinat hakkındaki tasavvurunu ortaya koymaktadır.

¹⁶ *Bütün Eserleri 1*, s. 176-177.

¹⁷ *Bütün Eserleri 1*, s. 178-179.

Hâmid'in ele aldığı metafizik meseleler bunlardan ibâret değildir. Meselâ zaman konusuyla ilgili olarak, tabiata ve varlıklara bakışını ortaya koyan farklı bir anlayışı vardır. "Zamâna Birkaç Hitap"¹⁸ başlıklı manzûmesinde "zaman" meselesini şu şekilde ele alır:

*Ey zamân, ey sâni-i rûy-ı zemîn
Câmi-i âsâr-ı Rabbü'l-âlemîn
Sırr-ı hilkat sende olmuş âşikâr!
Nâm-ı Hâlık sende kalmış yâdigâr,
Sensin ancak mebde-i dehr-i kühen
Belki târih-i ulûhiyyet de sen.
Bende tezyîf eyledi mâzîyi hâl,
Hâle de âtî güler bî-kıyl ü kâl.*

Hâmid burada zamânı, yeryüzünün yapıcısı, âlemlerin Rabbi'nin eserlerini kendinde toplayan, dünyânın başlangıcı, ulûhiyetin târihi olan varlık gibi düşünmektedir.

Karısı Fatma Hanım'ın hastalığı dolayısıyla gittiği Hindistan'da iken kaleme aldığı "Külbe-i İştîyak"¹⁹, "Kürsî-i İstiğrak"²⁰ ve "Zamâne-i Âb"²¹ gibi bir kısım manzûmelerinde ise, yer yer tasavvufî düşüncenin, yer yer *panteist* görüşlerin bir araya geldiği derin bir vecd içinde görünür. O, kâinâtın "Allah'tan sâdır olup âkıbet yine O'na döneceği"ni söylemekle, bir bakıma Vahdet-i Vücut anlayışına yaklaşır.

Hâmid'in Hindistan'da bulunduğu sırada yazdığı şiirlerde, âdeta kendinden geçmişçesine büyük bir coşkunluk içinde olduğu

¹⁸ *Bütün Şiirleri 3:Hep yâhut Hiç*, İstanbul 1982, s. 98-101.

¹⁹ *Bütün Şiirleri 3*, s. 132-135.

²⁰ *a. g. e.*, s. 99-101.

²¹ *a. g. e.*, s. 102-104.

dikkati çeker. Burada bütün varlıklar Tanrı'ya doğru uzanır; tabiat sâdece maddî bir varlık olmaktan çıkmıştır; ilâhî güzellik, aşk ve kudsiyet duygusu âdeta bütün varlığı sarar. Tanrı'yı doğrudan doğruya tabiatta arayan bu yeni duyuş tarzıyla o, bir bakıma klasik din anlayışının da dışına çıkar.

Üzerinde durduğumuz bu örneklerde de görüldüğü gibi Türk şiirine metafizik bir derinlik getiren Abdülhak Hâmid'in tilmizlerinden Rızâ Tevfik'in, sâdece *Makber* ve *Ölü*'deki metafizik meselelerden hareket ederek *Abdülhak Hâmid ve Mülâhazât-ı Felsefîyesi*²² adıyla hacimli bir eser kaleme almış olması da, bunun en güzel ispâtıdır. Adı geçen eserde Abdülhak Hâmid'deki metafizik problemleri mukâyeseli olarak ele alan ve özellikle *Makber* üzerinde derinleşen Rızâ Tevfik'e göre, onu şüphe ve inkâr uçurumundan îmâna döndüren husus, agnostik kanaatleri olmuştur.

Rızâ Tevfik'in eserindeki görüşleri değerli bulan Ahmet Hamdi Tanpınar, "insan tâlii ve insan trajedisi" diye nitelendirdiği *Makber*'in Türk şiirine getirdiği yenilikler üzerinde durduktan sonra, Abdülhak Hâmid'in "şiirimize o zamâna kadar tanımadığı bir derinlik" getirdiğini belirterek buradaki çığlıkları takdir eder.²³ ■

²² İstanbul 1334. Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi'nin oğlu İbrâhim Sabri tarafından *ed-Darîh (el-Melhametü's-ş-riyyetü'l-kübrâ)* adıyla Arapça'ya da tercüme edilen eser (İskenderiye 1979), tarafımızdan bir inceleme ve eserdeki felsefî terimlere âit bir indeksle birlikte yayımlanmıştır (İstanbul 1984).

²³ *XIX. Asır Türk Edebiyatı Târihi*, İstanbul 2014, s. 527.

“Bir Devrin Hâfızası”

Zeynep Uluant

Aziz büyüğüm Sâmîha Ayverdi, ısrarlı teşvikleriyle babama yazdırdığı, dedemin savaş hâtıralarının anlatıldığı kitaptaki giriş yazısında bakınız ne diyor: “Nedense biz Türklerde hâtıra yazmak meyli yok gibidir. Târihe ve gerçeklere ışık tutmanın bir vatan ve îman borcu olduğunu pek kestiremeyiz.” Gerçekten de nisyan ile mâlûl olan hâfıza-i beşer ve birçok önemli olaya şâhitlik etmiş şahıslar düşünülünce, hâtıraların gerek edebiyat gerek târih ve siyâset alanında ne kadar önemli olduğu anlaşılacaktır.

İşte geçen günlerde elimize geçen ve baba dostum Râsim Cinisli’nin bir ömrün mahsûlünü okuyucuyla cömertçe paylaştığı *Bir Devrin Hâfızası* adlı kitap da bu cümleden olup, hâtıra türünün en güzel ve güvenilir örneklerinden biridir. Yaklaşık otuz senedir yakından tanıdığım, âilece seyahatlere çıktığımız Râsim Cinisli, çizdiği vakur, edepli, kibar, tabiatından gelen nezâketi ile müstesnâ dostlarımız arasına girmiş bir ağabeyimizdir. Ayrıca kendisinin hiç bilmediğim bir tarafını, ne kadar sağlam ve edebî bir üslûbu olduğunu şaşkınlıkla görmüş bulunuyordum. Doğduğu Cinis köyünü anlatırken tasvir ettiği tabiat manzaraları, kuş cıvıltılarını kulağınıza, dağ çiçeklerinin kokusunu burnunuza, ineklerden tâze tâze sağılan sütün tadını damağınıza getiriyordu âdeta...

Ortalama 600 sayfa olan bu hacimli kitabı görünce okumakta zorluk çekeceğinizi düşünmeyin. Zîra gerek cereyan eden olayların sürükleyiciliği gerek anlatımın akıcılığıyla kitabı elinizden bırakamı-

yorsunuz. 24 bölümden meydana gelen eserin sonuna üç tâne de ek bölüm ilâve edilmiş. Üçü de birbirinden önemli bölümleri okurken âdeta bitmesini istemiyorsunuz.

Erzurum'un Cinis köyünde doğan küçük Râsim beş kardeştir ve geniş bir âileye sâhiptir. Bu ilk bölümde benim en çok ilgimi çeken Râsim Cinisli'nin annesinin babası olan Kırbaşzâde Fevzi bey oldu. Hazin bir hayat hikâyesi olan bu zat gerçek bir kahramandır. Diğer de Ermeni mezâlimiydi ki; canlı şâhitlerden dinlenen bu gerçekleri sözde soykırım savunucularının gözüne sokmak gerektiğini düşündürdü. Kitabı okumayanlar için pek kopya vermek istemiyorum ama câmiye doldurulup Ermeniler tarafından kurşunlanan köylüler arasından en altta kaldığı için kurtulan beş yaşındaki Selman'ın (sonra Selman dayı) hikâyesinden bahsetmeden geçemeyeceğim.

İnsanlar karakterleriyle doğarlar. Râsim Cinisli de doğuştan idâreci, toparlayıcı, faal bir yapıya sâhiptir. Daha lisedeyken, futbol, barfiks, voleybol takımına katılır. Folklorü de ihmal etmez. Erzurum'un alâmet-i fârikası olan bar ekibinin başında olduğu halde 19 Mayıs Gençlik ve Spor bayramı gösterilerine katılırlar. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni kazanmasıyla da İstanbul günleri başlar. Sağ sol çatışmalarının başladığı bu muhâtaralı günlerde Râsim Cinisli gene faaldir. Fakat o, Sâmîha Ayverdi'nin tâbiriyle tam bir edepli aksiyon insanıdır. Miting ve toplantılara katılır. İhtilâl öncesinin bu karışık günlerinde birçok hâdiseye şâhit olur. Tûran Emeksiz'in öldürüldüğü miting de bunlardan biridir ve olay, genç Cinisli'nin gözü önünde cereyan etmiştir. Maktul, polisin atış menziline olmayıp muhtemelen çevredeki binâlardan ateş açılmıştır.

Bu gergin hava 27 Mayıs'ı getirir. Memleket demir bir yumruğun baskısı altındadır. Çok acı bir devrenin anlatıldığı kısımda dikkati çeken, taraftârı olmasına rağmen Râsim Cinisli'nin DP nin ku-

surlarını objektif bir şekilde teker teker saymasıdır. Bir siyâset adamında olması gereken ama maalesef bugünlerde pek rastlamadığımız bir özelliktir bu... Fakat bütün bu kara manzarada gene de bir yerlerden hayat onlara gülümsemektedir. Erzurum folklor ekibiyle Fransa'ya gider, çok da başarılı olurlar. O kadar tatsız olay arasında okuyucuyu tebessüm edip rahatlatan bu bölüm gibi diğer hoş anekdotlar da kitabı daha zevkli kılmakta, memleket meselelerinin okuyucuya yüklediği ağırlığı hafifletmektedir.

Kitabın birçok yerinde rahmetli babamın Râsim Ağabey'e hitap tarzı olan "Râsimcan" deyişini duyar gibi olduğumu da söylemek isterim. Geçmişteki sohbetlerinin merkezini oluşturan bahislerde, bu iki eski dostu hayâlimde konuşturuyordum.

Boş durmayı sevmeyen genç Cinisli'nin, o zamânın mühim kuruluşlarından MTTB de başkanlık yaptığı bir yıl, kısa gibi gözükse de hayâtının en mühim safhalarından biridir. Bu bahiste öncelikle dikkatimi çeken, kendisinin partizanlıktan uzak durması, bu kuruluşların üzerinden partilerin elini çekmelerini istemesidir ki, aktif politikaya atıldığı daha sonraki senelerde bile mensûbu bulunduğu partinin körü körüne taraftarı olmayacak, memleket menfaatini, verilen sözleri her şeyin üstünde tutacaktır. İşte bu yöndeki cümleler: "Teşkilât üyelerimiz de çoğunlukla iktidardaki Adâlet Partisi'nden ayrılan, idealist, dürüst, "önce vatan" diyen insanlardı. Siyâsetten kazanan kimseler değil, siyâseti kazanmak isteyen insanlardı. Parti masraflarını kendi ceplerinden harcayan, fedâkârlıkta yarışan arkadaşlardı. Demokrasiyi iyi çözümsemişlerdi. Parti içi demokrasi tamdı. Başarılı olmak için çalışmalarımız karşılıklı sevgi ve saygı içinde uyumlu ve âhenkli olmalı."

Fakat ne yazık ki geçen zamanla birlikte değişen şeyler de vardır. Hem de değişmemesi gerektikleri halde... 2006 da MTTB'nin

90. Kuruluş yıldönümünde Râsim Cinisli bir kez daha hüsrâna uğrayacaktır. Kendisiyle birlikte eski başkanlara salonda yer dahi ayrılmadığı gibi kurumu bugüne getiren hiçbir üye çağrılmamıştır. Asıl üzücü olanı uzun bir aradan sonra tekrar faâliyete geçen bu müessesenin başkanı artık bir partilidir.

Gene geriye gidelim. Önce AP de başlayan siyâsî hayâtı Demokratik Parti'de devam eder. Bu bölümler, özellikle yakın târihin siyâsî olaylarını öğrenmek isteyenler için biçilmiş kaftandır. Aynı zamanda da helâl süt emmiş, sözünün eri, dürüst bir politikacının hayat sahnesinde yaşadığı hüsrân ve hayal kırıklıklarının resmidir. Özellikle Aydın Menderes ile yaşadıkları da ayrı bir âlem olup ibretlik bir sayfadır.

Râsim Cinisli aynı zamanda Osmanlı Hânedânı'nın erkek üyelerinin Türkiye'ye gelmesini sağlayan kânûnun mîmârıdır ki yalnız bu bile hizmet hânesini doldurmaya yetip artabilir. Böylece hânedanla yakınlaşma şansı olacak, bu dostluk, evlâtlarının nikâh şahitliğine kadar gidecektir.

Kitabı câzip kılan bir başka taraf da yazarı tanıyan, olayları yaşayan değişik isimlerin yazdıklarına yer verilmesidir. Erzurum'dan eski dostu Mete Kılıç'a âit kısımdaki şu ifâdeler bunlara sâdece küçük bir örnektir. "1955-59 yıllarında, ben Erzurum Ticâret Lisesi'nde, Râsim Bey ise Erzurum Lisesi'nde okuyorlardı. Sayın Cinisli, o dönemde kültür ve folklor gibi birçok sosyal etkinlikte son derece faal ve bizlere örnek teşkil eden millî şuur ve vatan sevgisi ile dolu bir şahsiyetti. Bu çizgisinden de hiçbir zaman sapmamıştır."

Üç ihtilâl görmüş, talebe hareketlerinin içinde yer almış, aktif politika hayâtında çok geniş bir muhîti tanıma imkânı olmuş bu tecrübeli siyâsetçinin, kitabın sonunda yer alan "Siyâset Üzerine Düşünceler" başlıklı kısım ise özellikle günümüzde politika sahnesinde

cereyan eden çirkinliklere karşı âdeta bir ders ve panzehir sayılabilir. İşte âdeta yutulması gereken bu satırlar: "Ciddî ve kutsal bir görev alanı olan siyâset, sorumluluk ve fedakârlık ister. İnsana ve halka hizmet, Hakk'a hizmettir. Peygamberler bile ilâhî mesajları insanlığa iletirken siyâseti kullanmışlardır. Dinlerin gücü ilâhîdir. Ama insana, topluma sunulurken beşerî yollar seçilmiştir. Ondan ötürüdür ki; temiz siyâset peygamber mesleği olarak bilinir.

Siyâset çıkar kavgası değildir. Sövüşerek, dövüşerek değil; konuşarak, görüşerek yapılır. Müzâkere ve müşâvere esastır.

Eskiler, kelâm, zaman ve mekânın siyâsette çok önemli olduğunu söylerlerdi. "Üslûb-u beyan, aynıyle insan" diyerek ilâve ederlerdi. Bu veciz sözlerden anlaşıldığı gibi; siyâsetçinin dili temiz, üslûbu zarif ve inandırıcı olmalıdır. Tenkitleri nezâket içinde, latif nüktelerle yapmalıdır. Zamanlaması doğru olmalı, yerli yerinde konuşmalıdır. Ortama ve muhâtaba göre hitap etmelidir. Siyâsî hizmeti yürütenler toplum değerlerini, birlik ve beraberliği korumaya ve kollamaya özen göstermelidir. Birlik ve berâberlik isteyerek söze başlayanlar, rakip siyâsîleri eleştirirken rakiplerinin destekleyicilerini, taraftarlarını incitmemelidir. Siyâsetin dili temiz olmalıdır, yıkıcı değil yapıcı olmalıdır. Siyâset adamı yalan söylemez, ama her doğruyu söylemek zorunda değildir. "Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı." Sâdece bu satırlar bile eserin, politikacı adaylarının başucunda yer alması gerektiğini söylemeye yetip de artmaktadır.

Kitap bittiğinde okuyucuyu bir sürpriz beklemektedir. Bu, arka kapağa yerleştirilmiş, üzerinde "Okura mektup" yazan bir zarftır. İçinden çıkan matbû kâğıtta, Râsim Bey gene o çok ölçülü ve nâzik üslûbuyla, yıllardır memleketindeki köy çocuklarına, çalışkan gençlerine verilmek üzere organize ettiği burs işini anlatmakta ve okuyucuyu bu hayra ortak olmaya dâvet etmektedir. Ama bu dâveti ya-

parken asla ısrarcı bir dil kullanmamakta, muhâtabını mecbur hissettirmemektedir..

Baştan sona zevkle, bâzen gözlerim dolarak, bâzen tebessüm ederek, bâzen merak edip de öğrenme fırsatı bulamadığım şahıs ve olayları öğrenmenin hazzıyla okuduğum *Bir Devrin Hâfızası*, ehil bir ağızdan yakın târihimizin politik olaylarına, sosyal ve kültürel hayâtına ışık tutması, daha da önemlisi politik ahlâkı yeniden hatırlatması açısından büyük bir boşluğu dolduracaktır. Değerli ağabeyim Râsim Cinisli'ye bu büyük hizmetinden dolayı şükran ve minnet hislerimi ifâde ediyor, kendisine güzel âilesiyle birlikte sağlıklı, uzun bir ömür diliyorum. 🏠

Kültür Dünyamızın Tâhir Efendileri

Dursun Gürlek

İsimleri ve resimleri birbirine karıştıranların gittikçe çoğaldığını bunca yıllık müşâhedelerime dayanarak rahatça söyleyebilirim. Bilmem ki hangi birini anlatayım. Bir gün Kadıköy’de dolaşırken ânîden karşıma çıkan bir zat, heyecanlı bir üslpla, ooo hocam, sizi gördüğüme çok sevindim. Eee, ne var, ne yok, müdürlük nasıl gidiyor, diye beni şaşırtan bir soru yöneltti. Ben de soruya soruyla karşılık verip ne müdürlüğünden bahsediyorsun kardeşim deyince, hocam siz Üsküdar’da bir kütüphânenin müdürlüğünü yapmıyor muydunuz diye şaşkın gözlerle yüzüme bakıp kaldı. Kim bilir, beni Üsküdar’daki kütüphânelerden hangisinin müdürüyle karıştırmıştı?

Kütüphânelerin müdâvimlerindenim ama – Üsküdar da dâhil – başka hiçbir yerde böyle bir görevde bulunmadım. Sâdece bu şirin ilçemizin kadim tekkelerinden biri olan Balaban Tekkesi’nde Osmanlıca dersleri veriyorum deyince muhâtabım bu sefer de, “Balaban teknesinde mi?” diye sormasın mı? Tekkeyle tekneyi birbirinden ayıramayan bu adamla daha fazla birlikte olmaktan sıkılacağımı hissettiğim için, oradan bir an önce uzaklaşmanın yolunu arıyordum ki, ha, şimdi anladım. Siz Topkapı Sarayı müdürüydünüz değil mi diyerek, beni bir kere daha müdür olarak görme arzusunu dile getirdi. Anladım ki, bu arkadaş, beni bir ara adı geçen sarayın müdürlüğünü yapan Haluk Dursun Bey’le karıştırıyordu. Gerçi onun soyadı Dur-

sun, benim adım Dursun ama bunun ne önemi var, netîcede ikimiz de Dursun’uz.

Her ne ise... Bu konu şimdilik dursun da ben isim karıştırmaya bir örnek daha vereyim. Bir gün Fâtih’e gitmek için Eminönü’ndeki otobüs durağında, belediye otobüslerinden birine bindim. Arabamız tam hareket etmek üzereydi ki, önümdeki koltukta oturan orta yaşlı bir zat ânîden arkaya dönerek, merhaba hocam, nasılsınız? Ben sizi televizyon programlarınızdan tanıyorum. Târihî mekânları ne güzel anlatıyorsunuz. Hocam, adınız Tâhir Gürlek’ti değil mi, diye sorunca hafifçe tebessüm ettim. Hayır, Tâhir Gürlek değilim, Dursun Gürlek’im, cevâbını verdim. İtiraf edeyim ki bu seferki karıştırma veya yakıştırma biraz hoşuma gitti. Çünkü “tâhir”, “temiz” anlamına geldiğinden öteden beri hoşlandığım isimler listesinde bulunuyordu. Üstelik yakın târihimizde bu ismi taşıyan ulemâdan, üdebâdan, şuarâdan bir hayli önemli şahsiyet vardı.

Bilmem ki hangi birini sayayım? İsterseniz İslâm ve istiklâl şâiri merhum Mehmet Akif’in babasından başlayayım. İstanbul dersi-amlarından olup arkadaşları ve dostları tarafından çok sevilen “Temiz Tâhir Efendi”, gerçekten de hem temiz, hem de efendi idi. Dâmadı merhum Ömer Rıza Doğrul, Safahat’a yazdığı önsözde bir ara sözü bu konuya getirip şunları söylüyor:

“Tâhir Efendi’nin arkadaşları arasındaki şöhreti, onun seciyesi hakkında bize mühim bir ip ucu veriyor. Çünkü aynı adı taşıyan Tâhir’lerden ayırt edebilmek için ‘Temiz Tâhir Efendi’ diye anılıyordu. Demek ki tahsil için medresede geçirdiği seneler sırasında ‘temizlik’ ile temâyüz etmişti. Medrese hayâtında temizlik ile temâyüz etmek ise, kolay bir iş değildir. Çünkü bu temizliği, bizzat temin etmek ve onun îcap ettirdiği bütün zahmetlere doğrudan doğruya katlanmak zarûreti vardır. Üstünü başını yıkamak, odasını silip süpürmek, ye-

meğini pişirmek, bulaşığı yıkamak, velhâsıl temizliğin bütün zahmetlerine şahsen katlanmak lazımdır. Tâhir Efendi, bunların hepsini yaptığı için arkadaşları arasında temizliğiyle temâyüz etmiş ve sonuna kadar ‘Temiz Tâhir Efendi’ diye tanınmıştır. İhtimal ki onun Emine Şerîfe Hanım’la evlenmesini kolaylaştıran en belli başlı âmil, temizliği yüzünden kazandığı bu şöhrettir. Çünkü Emine Şerife Hanım da her mânâsıyla temiz bir kadındı ve karı koca her bakımdan birbirlerine denktiler.”İşte Mehmet Âkif merhum, böyle bir zât-ı şerîfin oğluydu.

Temiz lakabıyla mülakkap (lakaplanmış) diğer bir ilim adamımız ve biyografi bilginimiz ise merhum Bursalı Mehmet Tâhir’dir. Daha çok kaleme aldığı hal tercümeleriyle tanınan bu zâtın şâheseri üç ciltlik “Osmanlı Müellifleri”dir. Tâhir Efendi, bu muhalled eserinde Osmanlı ulemâsı, üdebâsı, şuarâsı, urefâsı, etibbâsı ve müverrihini hakkında çok kıymetli bilgiler vermektedir. Bursa’da bir caddeye adı verilen Merhum Tâhir Efendi, vefat edince Aziz Mahmut Hüdâyî hazîresindeki kabristanda sırlandı.

Hedefine ustaca isâbet ettirdiği hiciv oklarıyla tanınan ve bu özelliğiyle büyük bir takdir kazanan Tâhir Nâdi ile edebiyat târihçisi Tâhir Alangu’yu bir tarafa bırakacak olursak, ilim ve irfan dünyâmızın başka bir önemli Tâhir’i de – bilindiği gibi- Tâhirü’l- Mevlevî, nam-ı diğer Tâhir Olgun’dur. Soyadı gibi olgun bir şahsiyet olan bu kalem ve kelam ustasının dolgun eserlere imza attığını biliyoruz. Şurası bir gerçektir ki Hazret’in kaleme aldığı eserlerin başında *Mesnevî Şerhi* gelmektedir. Zaten kendisi için de “Şârihü’l-Mesnevî – Tâhirü’l- Mevlevî” denilmektedir. Mevlevî dervişliğinin yanı sıra edebiyat tarihçisi ve şair olarak da tanınan ve bilinen Tâhir Olgun’un diğer önemli bir kitabı ise “Müslümanlıkta İbâdet Târîhi” adını taşımaktadır. Sahasında hemen hemen yegâne kaynak olan bu kıymetli

eser, - esefle belirtelim ki- din ulemâmızın bile yeteri kadar ilgisini çekmedi. Halbuki “Müslümanlıkta İbâdet Târîhi”, aynı zamanda “Müslümanlıkta İbâdet Târifi”dir. Bu konuda başka bir eserimde ayrıntılı bilgi verildiğinden ve ârife târif gerekmediğinden sözü daha fazla uzatmak istemiyorum. Şu kadarını belirtmek isterim ki, bir Müslüman için îmandan sonra en önemli konu ibâdettir. Bize düşen ise ibâdet konusunda doğru ve ayrıntılı bilgiye sâhip olmaktır.

Tâhirü'l-Mevlevî hazretlerine duyduğum muhabbetten dolayı onun hakkında bir iktibasta daha bulunmak istiyorum. Meşhur gazetecilerimizden Hakkı Sühâ Gezgîn, “Tâhir Olgun’un Yeni Himmetleri” başlığıyla yayımladığı makâlede, bakınız neler söylüyor:

“Tâhir Olgun üstâdımız, son zamanlarda, gençleri imrendirecek bir kalem çevikliğiyle eserler veriyor. Bir yandan ‘Mesnevî’ okutuyor, bir yandan ‘Mesnevî’nin muârizlerini susturuyor; bir yandan da ‘Germiyanlı Şeyhi ve Harnâmesi’ gibi tetkik kitapları çıkarıyor.

Başında ihtiyarlığın bembeyaz muhterem tâcî, nur sakalı, düşünce sapanının sürdüğü derin çizgili alnı ile bu yorulmaz çalışması, insanda hayranlıklar uyandırıyor.

Evvela ‘Süleymânîye’ sonra da ‘Lâleli’deki Mesnevî derslerini dinledim. Etrâfına toplanan kalburüstü cemaatin zengin saflarını gördüm. Bu dünyâda hiçbir emeğin boşa gitmediğine bu müşâhadelilerle bir kere daha inandım.

Mevlanâ Hazretleri gibi büyüklüğünde, eşsizliğinde şark ile garbın ele ele verdiği bir gönüller sultânına dil uzatanlara rastladığımız bir zamanda ‘Mesnevî’nin feyzini yaymak ve bu dehânın âvîzesi altına böyle seçkin bir cemaat toplamak, gerçekten her kula nasip olmaz bir mazhâriyettir.

‘Tâhir’in olgun kemâline, ben bundan daha mânâlı bir şâhit aramam. Bir gün Süleymânîye’de Diyânet İşleri Reisi Hamdi Efendi hazretleriyle birlikte onun dersini dinliyorduk. Takrir bitince, Hamdi Efendi bana:

-Bu zâtı dinledikten sonra, kendisine böyle bir vazîfe vermekle ne hayırlı bir şey yaptığımı anladım, dedi.

Halbuki Efendi hazretleri üstâdın kemâlinden habersiz değildi. Hatta onun “Müslümanlıkta İbâdet Târîhi” isimli cidden yüksek eserine, dört başı mâmur bir ‘mukaddime’ de yazmıştı. Böyle iken bu takdir dolu cümleler ihtiyarsızca (istemedenden) ağzından döküldü.

Erbâbı bilir ki ‘Mesnevî’ cihânına kuru bilgi ve durgun bir ‘tahkik’ ile girilemez. O cihânın eşiğinden aşabilmek için, yolcunun aşkı tatması, heyecanlarla ürpermesi, rûhunun meşâlesini onların eliyle uyandırması gerekir. ‘Tâhir Olgun’un etrafa saçtığı feyiz, işte bu nûrun kıvılcımlarıdır. Derslerini hazırlamak uğrunda didinmeleri yetmiyormuş gibi, onları forma forma da neşre başladı. Bugünkü basın çevresinde, böyle derin eserlerin yanılsız bir sayfası, ne sabır tüketici emeklerle meydana gelir, bilirim. Ve bundan ötürüdür ki, üstâdın himmetindeki enginlik huzûrunda söyleyecek söz bulamıyor, sâdece hürmetle eğiliyorum.

Bana, belediye otobüsünde “Tâhir Gürlek” diye hitap eden meçhul dostuma, bu satırları yazmama vesile olduğu için teşekkür ediyorum.

Muğla Sultânîsinde İki Edebiyat Öğretmeni: Hâlid Fahri Ozansoy, Hakkı Sühâ Gezgin

Hazal Bozyer

Türk edebiyâtına şiirleri, yazıları, telif ve tercüme eserlerinin yanında öğretmenlikleriyle de katkıda bulunmuş Hâlid Fahri Ozansoy ve Hakkı Sühâ Gezgin'in Muğla mâcerâsı 1917'de başlar.

Abdülhak Hâmid'in *Finten*'inin kitaplaştırılmasını kutlamak için bir araya gelen edebiyatçılar arasında Hâlid Fahri de vardır. Orada dönemin Maârif Nâzırı Şükrü Bey'in Dârülfünun'da lise edebiyat öğretmenliği sınavını verirse kendisini derhal tâyin edeceğini söylemesi üzerine Hâlid Fahri iki ay sonra sözlü ve yazılı olmak üzere iki sınava girer ve başarılı olur. Fakat İstanbul liselerinde boş bir edebiyat kürsüsü yoktur. Hâlid Fahri de bunun üzerine Anadolu'ya gitmeye karar verir.¹ Hâlid Fahri'nin Muğla Sultânîsi Edebiyat Muallimliği görevi, Galatasaray Lisesi'ndeki sicil dosyasına göre 14 Nisan [1]333'te (1917) 1000 lira maaşla başlar ve 31 Ağustos [1]333'te (1917) sona erer. Aynı dosyada görevden ayrılma sebebi 'tahvil' (nakil) olarak görünmektedir.²

Hakkı Sühâ Gezgin de Hâlid Fahri'yle aynı zamanda gelir Muğla'ya. İstanbul Erkek Lisesi'nde bulunan sicil dosyasına göre Ortaköy Mecîdiye Vakıf Mektebi Muallimliği'nden Muğla Sultânîsi

¹Abdullah Acehan, *Hâlid Fahri Ozansoy Hayâtı-Eserleri-Sanatı*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, 1998, s. 17-18.

² Acehan, *age*, s. 531.

Kısm-ı İptidâî başmuallimliğine 800 lira maaşla 14 Nisan [1]333'te (1917) nakledilmiştir. 1 Ekim [1]334'e (1918) kadar Muğla'da görev yapmıştır.³

Hâlid Fahri'nin Muğla Yolculuğu

Hâlid Fahri dönemin zor şartlarında yaptığı bu yolculuğu, Çine yolundaki eşkiyâları, eşekle geçtiği tehlikeli yolları, tifüs korkusuyla konakladığı hanı pek çok hâtıra yazısında anlatır.⁴ Gurbet arkadaşlığı edeceği Hakkı Sühâ'yla da Muğla yolunda, Çine'de karşılaşır:

“Çine'de Hakkı Sühâ (Gezgin) ile karşılaştım. O da Muğla Sultânîsi'nin ilk kısmına başmuâvin olarak gidiyor. Bizim arabadan evvel atla gelmiş Çine'ye. Geceyi burada geçireceğiz. Ertesi sabah, biz yine arabamızla, o da yine atla Muğla yolunu tutacağız. Fakat ertesi sabah arabacı bizi karanlıkta kaldıracığı için Hakkı'yı göremeyeceğim. Ancak Muğla'da buluşacak ve bir evde berâber oturacağız.”⁵

Hâlid Fahri hem savaş hâli hem de İzmir ve Aydın'da araba beklemek yüzünden Muğla'ya tam on beş günde gider. Hakkı Sühâ, İstanbul'dan Hâlid Fahri'den sonra yola çıkmasına rağmen Aydın'

³Sicil dosyasını görmemde yardımlarından dolayı İstanbul Erkek Lisesi müdür başyardımcısı Metin Kuş'a teşekkür ederim.

⁴ Hâlid Fahri Ozansoy, “Dağa Çıkanlar ve Dağdan İnenler”, *Tercüman Gazetesi*, 19 Ocak 1967/ “Eski Bir Muğla Gezisinden Notlar”, *Tercüman Gazetesi*, 26 Ocak 1967, s.2. / “Hayvanlarla İlgili Bâzı Fıkralar”, *Tercüman Gazetesi*, 2 Şubat 1967, s.2.

⁵ Ozansoy, “Dağa Çıkanlar ve Dağdan İnenler”, s. 2

dan Muğla'ya aynı gün varırlar, fakat bir farkla, Hakkı Sühâ Aydın' dan Muğla'ya arabayla değil at sırtında gelmiştir.⁶

Hâlid Fahri'nin *Servet-i Fünûn*'da yayımlanan "Muğla Yolunda: Handa" başlıklı şiiri de Anadolu'ya ulaşımın çetin şartlarda gerçekleştiğinin bir göstergesi niteliğindedir:

"Muğla Yolunda: Handa

Bir sıcak öğle üstü girmiştik
Taşlı topraklı bir han avlusuna
Yolda sarsıntılar geçirmiştik,
Yatmak isterdik öğle uykusuna.

Neyse çıktık gıcırdayan çatlak
Merdivenden bin ihtiyat ile biz.
Gece mûtaad imiş bu yerde konak!...
Biz de mutlak itâat etmeliyiz...

Bu ne iş?.. Kaynıyor güneş handa..
Odalar kirli bir kümes gibi dar...
Bin mühür var yatakla yorganda
Anladık uyku yok gurûba kadar.

Yaylı faytonda ipli kukla gibi
Sarsılan biz üç arkadaş o zaman,
Kahrımızdan somurarak asabî
Çâre sorduk delik duvarlardan..

⁶ Ozansoy, *Edebiyatçılar Çevremde*, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara: 1970, s. 235.

Bir delikten çıkan yeşil giymiş
Bir de kertenkeleyle dertleştik!
Bu misâfir ağırlayan derviş
Şaşakaldık ne genç imiş, ne çevik!

Bir mühendisti yaşlı arkadaşım,
Gece gündüz içerdi... İçti yine!
Sızlıyorken benim zavallı başım,
O, tesellîyi buldu kendisine!

Zevki anlardı mîdeden beriki
O da ekmek yiyip avundu biraz!
O zaman ben de der miyim bir, iki
Şunu bildim avunmadan olmaz:

Gece mutlak serinlenir, öperim
Portatif karyolamla yastığımı.
Bu döşek bir deniz sefâsı, derim,
Aramam hiç derin midir, sığ mı?

Bu düşünceyle bekledim geceyi.
Gün batarken bitikti pek hâlim.
Halledin bari siz bu bilmeceyi:
Neydi el'an uyutmayan zâlim?

Nefes aldım serinlemiş günde,
Çöktü hülyâsı bir yaz akşamının.
Edecekmış takırtı, üstünde
Nice leylek fakat bu han damının!

Ah o leylekler, ah o leylekler!..
O binânın kanatlı bekçileri!..
Gagalardan çıkan o dümtékler!..
Gecenin ah o dümbelekçileri!..

Hâlid Fahri”⁷

Fâruk Nâfiz 1922’de Kayseri’ye öğretmen olarak atandığında yolculuk sırasında gördüklerini nasıl “Han Duvarları” gibi Anadolu’yu her hâliyle hikâye eden bir şiir yazdıysa Hâlid Fahri de öğretmen olarak atandığı Muğla’ya giderken gördüklerini bu şiirde anlatır. Seneler sonra bu şiirin hikâyesi niteliğinde bir de yazı yazar *Tercüman’a*:

“1916’da ilk lise öğretmenliğimi yapmak üzere Muğla’ya gidiyordum. Birinci Dünya Savaşı’nın içindeyiz. Asker kaçakları dağları boylamışlar. İzmir’de tifüs vardı. Trenler asker ve mühimmat taşıyor. Yolculuk çok güç. Bunu Bandırma yolu ile İzmir’e vardıktan sonra anladım. Ve İzmir’den Aydın’a, oradan Muğla’ya gitmek için tam on beş gün otel ve hanlarda pinekledim. (...) Aydın’da otel bulamamış, bir hana inmiştim. Muğla’ya gitmek için vâsıta mı? Topu topu iki araba varmış, biri gider, biri gelirmiş. Handa, ben, Muğla müstantiki (sorgu yargıcı) ve ihtiyar bir hanım, hancı ile anlaştık. İlk gele-

⁷ Hâlid Fahri, “Muğla Yolunda: Handa”, *Servet-i Fünûn Mecmuası*, 8 Nisan 1926, no.1547, s. 327.

cek araba bir Mehmed'in arabası. (...) Mehmet yolda rakı içmeden duramazmış. (...) Giderken de, Muğla'dan dönerken de Mehmed'in bu çilesine de katlandık. Nihayet Mehmed'in arabası geldi, üç yolcu bindik. Ve haydi yola!"

Şiirin sekizinci dördlüğünde yazdıklarını burada adeta tekrarlar:

"Handa, tifüs korkusundan küçük bavulumun yanında canım gibi taşıdığım portatif karyolamda ceketimi başıma yastık ve paltomu sırtıma yorgan yaparak yattım. Fakat uymak ne mümkün!"⁸

Hâlid Fahri'nin *Türk Yurdu*'nda yayınlanmış "Muğla Türküleri ve İctimâî Yaralar"⁹ başlıklı üç yazısı da Muğla'da geçirdiği yıllara dayanmaktadır şüphesiz. Hâlid Fahri, Muğla türkülerinin Aydın türkülerinden farklı olarak kahramanlık türkülerini olmadığını, bestelerinin genelde mânîdar ve çapkın olduğunu belirtir bu yazılarda. Türkülerden örnekler de veren şâir "İşte Muğla türkülerinin ekserîsi bu kabildendir. Hepsinde aşk, hem rezil, müfteris bir aşk havası dalgalandır." diyerek şu türküyü örnek vermiş ve İstanbul'un zevk muhitlerinde bile bu kadar küstah ve âdî bir şarkı olmadığını altını çizmiştir: "İstanbul'dan getireyim bir elmas küpe/ Tak kulağına, sür safânı; söyleme yârim kocana!/ Kız kocan ölsün, kara yerlere girsin, sakın kızım, ağlama"¹⁰ Buna rağmen yine de bu türküler kulağında kalmış olmalı ki bir mektup parçası olarak nitelediği "Anadolu Akşamı" şi-

⁸ Ozansoy, "Dağa Çıkanlar ve Dağdan İnenler", s. 2

⁹ Hâlid Fahri, "Muğla Türküleri ve İctimâî Yaralar", *Türk Yurdu*, no.139, 19 Temmuz 1333/ no.140, 2 Ağustos 1333/ no. 142, 30 Ağustos 1333.

¹⁰ Ozansoy, "Muğla Türküleri ve İctimâî Yaralar", *Türk Yurdu Mecmuası*, Tutibay Yayınları, Ankara, C.12-13, S. 142, s. 199.

irini “Sürüler iniyor karşı bayırdan/ Günün son ışığı vurmuş dereye/
Bir Muğla türküsü yükseldi kırdan/ Ayşem, aygın baygın Ayşem,
nereye?” mısralarıyla bitirir.¹¹

Hâlid Fahri, Muğla’da görev yaptıkları okulun yerini ‘şehre inen yamaçtan sonra, büyük ve geniş, güzel bir binâ¹² olarak târif eder. Muğla’da İdâdî mektebi 1916’da Sultânî’ye dönüşmüş ve Aydın-Muğla yolu üzerinde Muğla’nın girişine yapılmış olan büyük binâyâ nakledilmiştir.¹³ Muğla’daki bu geniş ve târihî binânın 1839 yılında II. Mahmud zamânında kışla olarak yapıldığı bilinmektedir. Zamanla harap hâle gelen kışlayı, Mutasarrıf Müştak Lütfi Bey 10.000 altın harcayarak esaslı bir şekilde onarmış ve bu günkü duruma getirmeye çalışmıştır.¹⁴ Muğla’da 1899’da Muslihiddin Mahallesi Sekibaşı Sokağı’nda eski bir binâda eğitime başlayan ilk modern ilkokul ise 1916’da tamamlanan ve Sultânî olarak eğitime başlayan bu binânın alt katına, 1917 yılında Numûne Mektebi adıyla taşınmıştır.¹⁵ Bu durumda aynı binânın hem ilkokul hem de lise olarak kullanıldığı görülmektedir. Hâlid Fahri’nin: “Ben orta sınıflarda ve dokuz talebemle lisenin tek açık olan birinci sınıfında ders veriyordum, Hakkı ilk sınıfların başöğretmeni idi.”¹⁶ cümleleri de aynı binânın hem lise hem ilkokul vazîfesi gördüğünü doğrulamaktadır.

Hâlid Fahri ve Hakkı Sühâ Muğla’da sâkin, iki katlı, rahat bir evde otururlar. Sokak kapısının yanındaki oda, yatak odalarıdır. İki kerevetin üstüne serdikleri şilte ve iki iskemleden başka eşyaları yoktur. Uzun gecelerde can sıkıntısıyla ara sıra rakı bulup içtiklerini, rüyâlarında İstanbul’u, Galata’yı, Boğaziçi’ni ve Çamlıca’yı, Bâbîâlî yokuşunu gördüklerini anlatır Hâlid Fahri. Aslında Hâlid Fahri’nin

¹¹Metin Kayahan Özgül, *Hâlid Fahri Ozansoy- Hayâtı ve Eserleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara: 1986, s.69.

aktardıkları lambalarında gaz yerine zeytinyağı kullanılan, yokluk devrinin Muğla'ya yansıyan kareleridir:

“Muğla’da o zaman bitli bir handan başka toplantı yeri yok. Tek lokal o! Oraya da bu şart altında biz uğrayamazdık. Zâten İzmir’de tifüs vardı, buraya da gelirse felâket! Birinci Dünya Savaşı içinde bir perîşanlık vardı bu şehirde de. Gaz yoktu, şeker yoktu, ilâç yoktu, doktor bile var mı idi, şüpheliyim. Herkes askere gitmiş, yalnız öğretmenler, mektepler kapanmasın diye, tecil edilmişlerdi.”¹⁷

Hakkı Sühâ’nın Ney Hevesi ve Muğla Mevlevîhânesi

Hâlid Fahri Muğla hâtıralarını anlatırken Hakkı Sühâ’nın ‘ney’-e heves ettiğini, Muğla’da bütün müritleri askere gitmiş olan Mevlevî dergâhının şeyhi ile tanıştığını ve ondan ders aldığını belirtir. Hakkı Sühâ da *Edebi Portreler*’de şöyle hatırlar o günleri:

“Ben o zamanlarda ney’e yeni heveslenmiştim. İlk ısıkalaların kulak kamaştıran berbat ısıklıklarını zavallı dostum dinledi durdu. Şimdi ne zaman bir parçayı kendime beğen-

¹² Ozansoy, *Edebiyatçılar Çevremde*, s. 233.

¹³ Zekâî Eroğlu, *Muğla Târîhi*, Muğla Belediyesi Kültür Yayınları, Muğla: 2011, s. 154.

¹⁴ Bugün bu binâ Muğla Menteşe Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesi olarak kullanılmaktadır.

¹⁵ İlhan Tekeli, *Târîh İçinde Muğla*, ODTÜ Mîmarlık Fakültesi Yayını, Ankara: 1993, s.161.

¹⁶ Ozansoy, *Edebiyatçılar Çevremde*, s. 233.

¹⁷ Ozansoy, *age*, s.236-237.

dirsem, hep Hâlid'i hatırlar, kendimde ona borçlu bir hal sezerim.”¹⁸

Edebiyat hocalığının yanında kaleminin kuvvetini gazete sütunlarına taşımış Hakkı Sühâ aynı zamanda önemli bir mûsikîşinas ve neyzendir. İstanbul'da Neyzen Emin Efendi ve Rauf Yektâ'dan ders almıştır.¹⁹ Hakkı Sühâ'nın Neyzen Emin Dede'yi anlattığı satırlardan kendi ney mâcerâsına dâir bâzı ipuçları da ortaya çıkar:

“Onu bir cuma günü, Galata Mevlevîhânesi'nde tanıdım. Dâmat Ahmed Zülkefil Paşa, benim ney'e merâkımı rahmetli Şâdi'den işitmiş ve Emin Dede'den ders almama delâlet edeceğini vaat etmişti. Âyinden sonra hücre sine gittik. Kabûlüne bir himmet, bir lütuf ağırlığı vermeden:

-Salıları evdeyim, gelin! dedi.

(...) Ne ise, o salı Tophâne yokuşunu, koltuğumda ney'le tırmandım. Üstâdın evini buldum. Bu, eski konakları andıran büyük bir binâ idi. Kocaman bir kapıdan kocaman bir taşığa giriliyordu. Taşlıkta bir terlik taburu dizilmişti.”²⁰

Hakkı Sühâ'nın ilk ney hocası büyük bir ihtimalle hakkında fazla bir mâlûmat bulunmayan, Muğla Mevlevîhânesi'nin²¹ son

¹⁸ Hakkı Sühâ Gezgîn, “Hâlid Fahri”, *Edebî Portreler*, (hızl. Beşir Ayvazoğlu), Kapı Yayınları, İstanbul: 2013, s.116.

¹⁹ Beşir Ayvazoğlu, “Hakkı Sühâ Gezgîn”, *age*, s. xiii.

²⁰ Hakkı Sühâ Gezgîn, “Neyzen Emin Dede”, *age*, s. 385-386.

²¹ Muğla Mevlevîhânesi, Mevlevî şeyh ve şâiri Şâhidi İbrâhim Dede'nin babası Hüdâî Sâlih Dede'nin himmetleriyle kurulmuştur. Esrar Dede, Hüdâî Dede'nin Mevlevîlik yoluna girdikten sonra Irak ve Acem diyârını ziyaret ettikten sonra İstanbul'a gelmiş, sadrâzam tarafından Fâtih Sultan Mehmed'in huzûruna çıkarılmış, Sultan kendisiyle tanışmaktan müşerref olduğunu, bir arzuları olup olmadığını sorunca Hüdâî Dede de, Muğla'da Seyyid Kemâlledin Hazretleri'nin medfûn oldukları Türbe-i Şerîfe'nin

şeyhi Cemâleddin Dede'dir. Mustafa Çıpan'ın yayınladığı 4 Temmuz [1]326 (17 Temmuz 1910) târihli bir belgede Muğla Mevlevîhânesi Postnişîni Cemâleddin Dede'nin idâre noksanlığı ile Dergâh'ın harap hâli dile getirilmiştir. 14 Mart [1]328 (27 Mart 1912) târihli bir belge ise "Muğla Mevlevîhânesi Şeyh Vekîli Muhammed Hilmi" mührünü taşımaktadır. Bu belgelerden de anlaşıldığı üzere Muğla Mevlevîhânesi'ne bir süre şeyh vekîli atandığı görülmektedir. Fakat Şeyh Vekîli imzâsını taşıyan son belge 21 Temmuz [1]328 (3 Ağustos 1912) târihlidir. Oysa 28 Teşrînisânî [1]329 (11 Aralık 1913) târihli bir belge "Muğla Mevlevîhânesi Postnişîni M. Cemâleddin" mührünü taşımaktadır. Yâni bir süre vekil atansa da dergâhın başına yeniden Cemâleddin Dede'nin getirildiği anlaşılmaktadır. Tüm bu belgelere göre dergâhın son şeyhi Cemâleddin Dede'dir. Süheyl Ünver de 'Osmanlı İmparatorluğu Mevlevîhâneleri ve Son Şeyhleri' yazısında Muğla Mevlevîhânesi son şeyhini Cemâleddin Dede olarak verir.²² Sezâî Küçük *Mevlevîliğ'in Son Yüzyılı* kitabında buna ilâve olarak Cemâleddin Dede'den önce Hasan Rızâ Dede ve Atâullah Dede olarak sâdece iki postnişînin bilindiğinin altını çizer.²³ Dolayısıyla Hakkı Sühâ, Muğla'ya geliş târihi göz önüne alındığında, ilk ney derslerini Şeyh Cemâleddin'den almış olmalıdır.

kendilerine Mevlevî Zâviyesi olarak ihsan olunmasını talep etmiştir. Fâtih Sultan Mehmed de bu arzuyu kabul etmiştir. Esrar Dede'nin *Tezkire-i Şuârâ-yı Mevleviyye*'sinden aktaran Mustafa Çıpan, "Konya Mevlânâ Müzesi Hazîne-i Evrâk Arşivi'ndeki Belgelere Göre Muğla Mevlevîhânesi", *SÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü II. Milletlerarası Osmanlı Devleti'nde Mevlevîhâneler Kongresi*, Mayıs 1996, S: 2, s. 233.

²² A. Süheyl Ünver, "Osmanlı İmparatorluğu Mevlevîhâneleri ve Son Şeyhleri", *Mevlânâ Güldestesi*, Turizm Derneği Yayınları Konya: 1964, s. 36.

²³ Sezâî Küçük, *Mevlevîliğ'in Son Yüzyılı*, Simurg Yayınları, İstanbul: 2003, s. 302.

Vakit gazetesinde yayımlanan yazıları sebebiyle kendisinden ‘Vakit yazarı’ olarak da bahsedilen Hakkı Sühâ’nın mûsikîye olan merâkı yalnızca ‘ney’le sınırlı değildir. Hakkı Sühâ, Türk Mûsikî Federasyonu’nun kurucularındandır, mûsikînin hor görüldüğü yıllarda yazdıklarıyla Türk mûsikîsine ciddî katkıları olmuş bir isimdir. Beşir Ayvazoğlu, Hakkı Sühâ’nın Beşiktaş’ta Şâir Nedim Sokağı’ndaki evinin mûsikî târihimiz açısından önemini vurgular. Bu evde haftanın bir günü devrin tanınmış mûsikîşinasları toplanıp meşketmiştir. Hakkı Sühâ’nın İstanbul Erkek Lisesi’ndeki öğrencilerinden Alâeddin Yavaşca da bu toplantılara katılan isimlerden biridir. Bir gün derste Türk mûsikîsinin önemli sazlarından ‘kânun’dan bahsedilirken Hakkı Sühâ’nın aklına “mandal” kelimesi gelmez. Yavaşca, hocaya “mandal” kelimesini hatırlatınca Hakkı Sühâ da “Dangıl dungulof, sen nereden biliyorsun? Dersten sonra beni gör!” der. Yavaşca, mûsikîdeki durumunu hocasına îzah eder, kânun çalma heveslisi olduğunu, hâ-nendelikte rahat olduğunu söyler. Bunun üzerine Hakkı Sühâ, evinin adresini vererek Alâeddin Yavaşca’nın fasıl meşklerine kânunuyla katılmasını söyler. Yavaşca, bu meşklerin yapıldığı Hakkı Sühâ’nın evindeki manzarayı şöyle anlatır:

“Odadan içeri girdiğimde senelerce havasını teneffüs edeceğimiz enteresan manzarayı ve mûsikî icrâcılarıyla dinleyicilerden müteşekkil kadrolaşmış müdâvimleri gözden geçirdim. Ortada kitap ve risâlelerle dolu, kitaplardan artakalan yerlerde de nısıfiye, süpürde, müstahsen, kız, dâvut, mansur gibi çeşitli boylarda ney’lerle yine boy boy yâsemin ağızlıkların, kamış kalemlerin süslediği tıkız bir masa; bir duvarı yerden tavana kadar kitaplık, iç içe dolu.(...) Ud, kânun, kemençe, tanbur, def, başlıca enstrümanları, isimleri taammüm etmişlerden, Halûk Recâi (Haldun Menemencioğlu), Necmi Yar, Fikret Kutluğ, rahmetli Ahmet Çağan, Hüsnü Coşar, Bülent

Çavaç, bunların arasında Hakkı Sühâ Gezgin, açık ve koyu yeşil çizgili pijamasıyla, faslı idâre eden Dr. Selâhaddin Tanur'un sağ tarafına oturup nısıfyesini üflüyor.(...) Herkesin önünde muntazam yazılmış nota defterleri. Şedaraban Faslı icrâ ediliyor.”²⁴

Hakkı Sühâ'nın Türk mûsikîsinin varlığını sürdürmesinde gerek ev toplantıları gerek yazdığı verimli yazılarla mûsikîye katkılarının, heveslendiği ney sazını Muğla'da bir şeyh efendiden öğrenmeye başlamasıyla fitillenen bir alev gibi düşündükçe hayattaki bu garip tesâdüflerin her birinin ne kadar kıymetli olduğu farkediliyor. Hâlid Fahri'nin “Ne günlermiş o günler! Gurbet değil, ne mutlulukmuş! O gurbette iki kardeş, iki öğretmen ve onların hâtıralarını soran bir Nezik Ana...” diye anlattığı satırlar savaş günlerinde Anadolu'nun çetin şartlarında öğretmenlik yapmaya Muğla'ya gelen iki arkadaşın hâtıralarını mutlulukla yâd ettiklerini gösteriyor. Belki Hâlid Fahri'nin, gurbet arkadaşının ölümünden sonra yazdığı gibi Hakkı Sühâ'nın ney'i susmuştur “fakat Muğla'daki kumrular yine ötüşüyordur. Sonra, eğer yıkılmadı ise, o evdeki ocak yine yanıyordur, koca koca kökleri ile.” Fakat kim bilir belki de susmamıştır ney'i. İstanbul'un bir köşesinden yâhut yetiştirdiği bir talebenin nefesinden hâlâ bir yerlerden duyulmaktadır inceden...

²⁴ Beşir Ayvazoğlu, “Hakkı Sühâ Gezgin”, *age.*, s. xv-xvi.

Cemil Bey'in Meşk Sistemine Bakışı

Hüseyin Kıyak

Osman İmparatorluğu'nun yüzünü tamâmen Batı'ya çevirdiği, geleneksel sanatların daha az rağbet gördüğü, kimilerine göre çok önceden başlayan “yozlaşmanın” ayyûka çıktığı bir dönemde dünyâya gelir Cemil Bey. Sanatsal olarak olgunluk kazandığı, tanınmaya başladığı dönem ise 19. yüzyılın sonları, 20. yüzyılın ilk yıllarıdır.

Dönemin genel atmosferi yanında amcasının konağında havasını soluduğu alafranga hayat tarzı, Mülkiye'deki eğitimi, onu modern bir şahsiyet olarak şekillendirir. Abdülaziz, daha sonra da Abdülhamid döneminde eğitimde yapılan ıslâhatlar, açılan okullar Cemil Bey'in müziğin eğitimine bakışında önemli etkiler yaratır. Hoca-talebe ilişkisi içinde devam eden birçok alanda, bu dönemde okullaşma faâliyeti görülür.

Yaklaşık 20. yüzyıla kadar hoca-talebe ilişkisi içinde “meşk” sistemiyle öğrenilen müzik, bu süreçte nota üzerinden öğrenilmeye doğru bir geçiş seyreder. Moderniteyle birlikte hızlanan hayâta adapte olmak isteyen insan, herhangi bir şeyin öğrenilmesi faâliyetinde geçen süreyi kısaltma çâreleri arar. Meşk sisteminden notaya geçiş sürecini de bu açıdan değerlendirmek gerekir.

Bu ortam içinde var olan Cemil Bey de meşk sistemi yerine notayı, hoca yerine de mûsikî kitaplarını savunur. 1900 yılında *Sabah* gazetesine yazdığı makâleler, onun bu fikirlerini tâkip edebilmemize imkân verir.

Metot ihtiyâcı

Cemil Bey, “Bir ressam, bir heykeltıraş, bir mîmar istediği destûru, kânûnu, kütüb-i riyâziyeye ve bu üç sanat için münferiden yazılmış eserlere mürâaatla bulabildiği halde, mûsikî istidat ve arzusuyla yaratılmış bir âdem kendilerine lâzım olan mâlûmâtı nereden edinebilecek?”¹ diyerek meşk sistemiyle öğrenilegelen mûsikînin metotsuzluğundan şikâyet eder. Modern bir bakış açısıyla, “metot” ihtiyâcının altını çizen Cemil Bey, öteden beri kullanılagelen “edvar”ların mûsikî ile ilgisi olmadığını ileri sürer:

“Edvâr-ı kadîme diye namları tebcîlen [ağırlayarak] yâd olunduğu halde gerek başka lisanda yazılmış bulunmaları ve gerek münderecât [içerik] îtibâriyle bizim ihtiyâc-ı mûsikîmizi temin edecek ciddiyetten berî [yoksun] bulunmaları hasebiyle nazâr-ı istihsândan [beğeniden] mütebâ'id [uzak] olan kitaplarla *Hâşim Bey Mecmûası* vesâire gibi eserlerin mûsikîye taallukları [mûsikîyle ilişkileri] ancak bunların mütâlaasından mûsikî öğrenmiş bir âdemin irâesiyle [rehberliğiyle] muhtâc-ı ispat [ispâta muhtaç] bir keyfiyettir [durumdur].”²

Hâşim Bey Mecmûası'nın mûsikî ile münâsebeti bulunmadığını, ancak bâzı şiir hırsızlarının şiirleri yanlış olarak kaydettikleri bir dîvançe olabileceğini söyler. Güfte mecmualarının, bir hânendenin “akıl defteri” hizmeti görebileceğini, bunun dışında mûsikîye herhangi bir faydası bulunmadığını belirtir. Cemil Bey, bu ifâdeleriyle

¹ Cemil, “Şarkı Mecmûaları ve Mûsikî Kitapları”, *Sabah*, 15 Şevval 1317 / 3 Şubat 1315 / 15 Şubat 1900, s. 3.

² Cemil, “Şarkı Mecmûaları ve Mûsikî Kitapları”, *Sabah*, 15 Şevval 1317 / 3 Şubat 1315 / 15 Şubat 1900, s. 3.

güfte mecmualarının, mûsikî öğretmek gibi herhangi bir iddia ile kaleme alınmadığını, mûsikî bilen hânendelerin hâfızaları için yardımcı bir rol oynadığını görmezden gelmiş olur.

Cemil Bey, güfte mecmualarının değil, notaya dayalı kitapların yaygınlaşmasını arzu eder. Nitekim 19. yüzyılın son yıllarında notanın müzik öğrenmedeki kolaylaştırıcılığı kabul edilmiş ve notaya dayalı matbû eserler yayımlanmaya başlamıştır. Cemil Bey de makâlelerinde Hacı Emin Efendi'nin *Nota Muallimi*, Zâtî Bey'in *Nazarîyât-ı Mûsikîyye*, Gâlib Bey'in *Nota Mecmûası* ve Muallim İsmâil Hakkı Bey'in *Mahzen-i Esrâr-ı Mûsikî* eserlerini örnek verir ve bu gibi eserlerin sayısının artmasını ve yaygınlık kazanmasını temennî eder.

Meşk sistemi

Meşk sistemine dayalı bir eğitimle aktarılan Türk müziği, hoca-talebe ilişkisi içinde ilerlemiştir. Cemil Bey, bu durumun talebeyi zorlayıcı özelliğine dikkat çeker. Osmanlı müziği öğrenen kimselerin doğuştan getirdikleri yeteneklerine bağlı olarak bu müziğin öğrenimine devam ettiklerini, mûsikî için yeteneği geliştirici bir metot olmadığını ifâde eder. Bu yüzden de yeterli yeteneği olmayan kimse-lerin “iki ay meşkten sonra vazgeçmekte oldukları herkesçe mâlûm” diyerek meşk sisteminin caydırıcı bir özelliği olduğunu savunur.³

Mûsikînin bu zorluğunun asıl sebebinin meşk sisteminin kendisi olduğunu ifâde eder. Notasızlık, eserlerin öğrenilme süresini uzatmakta, bu da talebeleri sıkmakta ve talebeler meşki bırakıp mûsikî öğrenimlerine son vermektedirler. Cemil Bey'e göre, notaya direnilmesinin ve hocaların meşk sistemiyle eserleri öğretmekte ısrar

³ Cemil, “Şarkı Mecmûaları ve Mûsikî Kitapları”, *Sabah*, 15 Şevval 1317 / 3 Şubat 1315 / 15 Şubat 1900, s. 3.

etmelerinin sebebi, “âsâr-ı eslâfı yalnız kendi hâfızalarında bulundurmak naz-perverliği”dir. Cemil Bey’e göre meşkhâneler de “laklâkiyat-hâneler”dir. Bir bestenin bestelenme süresi hâfıza gücüne dayandırılarak iki ay kadar uzasa bile bunu öğrenmenin bu kadar uzun sürmemesi gerektiğini belirtir. Zorluğun mûsikîde değil, bunu böyle göstermek isteyen kimselerin niyetinde olduğunu ifâde eder. “Demek ki bir beste iki ayda öğrenilecek olduktan sonra işi gücü bırakıp meşkhâne-be-meşkhâne dolaşmalı ki müddetî’l-ömrde bir fasıl çıkarılabilsin. Mûsikîyi böyle can sıkıcı sûrette öğrenmekten ise, sekiz perdeli klavyeli oyuncaklar üzerinde ‘ah ye le lel li’yi çalmak evlâdır,” diyerek yüzyıllardır bu şekilde ilerleyen müziği ve hâfızasında binlerce eser barındıran “geleneksel mûsikîşinas tipi”ni yok sayar.

Cemil Bey, ruhları derinden etkileyen ve Nedim, Nâbî gibi büyük şâirlerin güfteleriyle besteli olan kâr, beste gibi eserlerin notasızlık yüzünden günden güne mahvolduğunu ve doğru düzgün mûsikîden bahsetmeyen edvarlar yerine, ciddî ve faydalı mûsikî kitapları yazılmadıkça eski eserlerin ihyâ edilemeyeceğini ve mûsikînin eğitiminin kolaylaştırılmayacağını; böylelikle de mûsikî nâmına bir ilerleme kaydedilemeyeceğini belirtir.

Bu hususta Cemil Bey’in verdiği reçete açıktır: Mûsikînin muhtaç olduğu ıslâhatları yapabilmek için güfte taksîmatlı ve solfej tarzında düzenlenmiş mûsikî parçalarını içeren ve bu mûsikînin usûl ve kurallarını toplayan kitaplar yazılması gerektiğini belirtir.

1902’de tamamladığı *Rehber-i Mûsikî* adlı eserini de bu makâleleri yazdığı vakitlerde tasarladığı anlaşılıyor.

Sonuç olarak müziğin eğitim metodu hakkında Cemil Bey’in fikirleri geleneksel metotların dışında olsa da bu onu “gelenekten

kopmuş bir müzisyen” hâline getirmez. Cemil Bey’in yetiştiği ortam, içinde bulunduğu dönem, modern bir yapıya doğru evrilen Osmanlı toplumunda eğitim alanında yapılan ıslâhatlar Cemil Bey’in müziğin eğitimine dâir fikirleri üzerinde etkili olmuştur. Ferahfezâ Peşrevî’nin teslîmini Dede Efendi’nin frengifer bestesindeki terennüm nağmeleriyle “tezyin” edecek kadar klasik eserleri bilen; şeddiaraban, ısfahan, nevâ gibi kadim makamlardaki eserlerinde bir âyin havası görülen Cemil Bey’in müzikal anlamda sıkı bir gelenekçi olduğunu söylemek yanlış olmaz kanaatindeyim. ■

Pervin Îtisâmî; Düşünceleri ve İran Şiirindeki Yeri

Mîlâd Salmânî

حدیث نیک و بد ما نوشته خواهد شد
زمانه را سند و دفتری و دیوانی است

(İyiliğimiz de kötülüğümüz de yazılacaktır.

Dünyânın bir hesap kitâbı, bir dîvânı var!)

Çağdaş İran edebiyâtında kadın şâir olarak üç önemli isim vardır: Pervin Îtisâmî, Fûrûğ Ferruhzâd ve Sîmin Bihbehânî. Kronolojik olarak Pervin Îtisâmî diğer iki şâire göre daha erken dönemde yaşamakla birlikte işlediği konular ve kullandığı şiir formları açısından da farklılık göstermektedir. Biz bu yazımızda sâdece Pervin Îtisâmî’den bahsederek diğer iki ünlü şâirden söz etmek için başka fırsat bekleyeceğiz.

Çağdaş İran edebiyâtının en ünlü kadın şâiri olarak bilinen Pervin Îtisâmî 17 Mart 1907 târihinde Tebriz’de doğdu. Babası Yusuf Îtisâmî (Îtisâmü’l-Mülk Âştiyânî) dönemin söz sâhibi şâir ve edebiyatçıları zümresindeydi. Bu durum Pervin’in de hayâtını derinden etkiledi. Fars ve Arap edebiyâtını babasından öğrenen Pervin Tahran Amerikan Kolejini bitirdi. 1934 yılında amcasının oğluyla evlendi ve eşi ile birlikte İran’ın batısında bulunan Kirmanşah şehrine taşındı, ancak evliliği iki buçuk ay sonra sona erdi ve Tahran’daki baba evine geri döndü. Pervin Îtisâmî 5 Nisan 1941 târihinde ve tifo hastalığına yakalandıktan 12 gün sonra hayâta vedâ etti.

Pervin Îtisâmî'nin doğumu Meşrûtiyet Devrimi ve ölümü ise Müttefiklerin İran'ı işgal ettikleri târihlere çok yakındır. Bu zaman dilimi gerek İran târihinde ve gerek dünya genelinde yaşanan savaşlar nedeniyle oldukça karmaşık bir dönemdir. Edebî açıdan ise bu dönem İran'da gelenekten moderniteye geçiş sürecidir. Rûdekî (ö.940) ile başlayan şiir geleneği 1100 yıl boyunca Nizâmî, Firdevsî, Senâî, Attâr, Mevlânâ, Sâdî, Hâfız ve ismini buraya yazabileceğimiz nice büyük şâir yetiştirdikten sonra modernite ve yeni dünyânın getirdiği gereksinimlerle birlikte yok olmaya doğru ilerlemektedir. Bu dönemde Nîmâ Yûşic Yeni Fars şiirinin temellerini çok sağlam atsa bile Pervin Klasik İran şiirinin son parlak yıldızlarından biri olacaktır.

Pervin'in tek eseri dîvânıdır ve şiirlerinin tamâmı dîvânında toplanmıştır. Bu dîvân 5600'den fazla beyitten oluşmakta olup büyük bir kısmı kıta, kasîde ve mesnevî formlarından oluşur. (Bu beyit sayısı ünlü Hâfız Şîrâzî'nin dîvânındaki beyit sayısından daha fazladır. Hâfız'ın yaklaşık yetmiş yıl ve Pervin'in otuz dört yıl yaşadığı dikkate alındığında bu sayının önemi daha çok ortaya çıkıyor.) Pervin İran geleneğinde önemli olan ve çokça işlenen gazel ve aşk konusuna pek îtinâ etmemiştir. Hattâ bir şâir olarak kendi duygularını ve ruh hâlini bile şiirlerine yansıtmaktan çekinmiştir. Onun şiirlerine yansıyan en önemli konular adâlet, berâberlik, haksızlıklar, ahlakî öğütler ve annelik gibi temalardır. Pervin için edebiyat ve şiir eğitim aracıdır. Bu saydığımız başlıklar dışında tasavvuf ve irfan Pervin'in şiirlerinde göze çarpan diğer konulardan sayılmaktadır.

Pervin şiirlerinde anlatmak istediği meseleyi karınca ile fil, sarımsak ile soğan, akıllı ile akılsız, fasülye ile mercimek, duvar ile temel, nergis ile lâle, iğne ile ip, tava ile tencere, rüzgâr ile toz, serçe ile güvercin, papağan ile baykuş, menekşe ile lâle, kedi ile fâre ve daha nice ikili hayvanlar, nesneler ve insanları birbiriyle konuştura-

rak işler. Meselâ bir işçinin ayağından damlayan kan ile bir pâdişâhın elinden damlayan kan arasında geçen ilginç bir kıtası vardır. Biz sözü fazla uzatmamak için özetini yazıyoruz:

Pâdişâhın elinden toprağa düşmüş olan kan damlası yanındaki kan damlasına kendini tanıtır ve ona kim olduğunu sorar. Diğer damla bir işçinin ayağına bıçak gibi saplanan diken yüzünden yere düştüğünü söyler. Pâdişâh kanı işçi kanına “Biz iki ayrı tenden damlasak da ikimiz de aynıyız, gel birlik olup daha büyük bir damla oluşturalım,” dese de işçi kanı bunu kabul etmeyip gülerek “Bizim aramızda fark çok! Sen pâdişâhın elinden akan kansın, ben ise işçinin ayağından akan kan. Benim başka bir işçinin kanı veya bir yetimin göz yaşı ile birlik olmam daha uygun düşer. Senin yemeğin pâdişâh mutfağında hazırlanmış, benimki ise âh ateşi ve göz yaşı suyu ile. Senin allığın şaraptan ve benim allığım dikenin serzenişlerindendir.” diyerek teklifi reddeder. Kıssadan hisse kıtanın son bölümüdür ve Pervin söylemek istediğini dile getirir: Zâlimin yuvasına âteş düşerse yetimler ve yaşlı kadınların hâli başka olur. Zâlimi darağacına assalar, ondan daha beter olan başka zâlim onun yerine geçmeye cesâret etmez...

Pervin başka bir şiirinde yaşlı bir kadının dilinden ülkedeki adâletsizliği şu beyitler ile –örneklerini Sâdî’nin *Bostan*’ında görmeye alıştığımız şekilde- anlatır:

Günün birinde bir pâdişâh bir yoldan geçti,

Sokaklardan ve çatılardan mutluluk feryatları yükseldi,

Bu sırada yetim bir çocuk oradakilere “Pâdişâhın tâcındaki şu parlak şey nedir?” diye sordu.

Biri, “Biz nereden bilelim ne olduğunu, belli ki çok kıymetli bir şeydir,” dedi. Yaşlı ve kambur bir kadın yaklaştı;

“Bu benim gözümün yaşı ve sizin yüreğinizin kanıdır,” dedi ve devam etti:

“O çoban, kepeneğini ve çomağını göstererek bizi kandırıyor; bu kurt yıllardır sürüyü yakından tanıyor...”

Köy ve toprak satın alan takvâlı adam aslında hırsızdır,

Halkının malını yiyen pâdişah dilencidir.

Bu mücevherin parlaklığının nereden geldiğini mi merak ediyorsun? Yetimlerin gözlerinden akan yaşlara bak...”

Pervin! Eğri yolda olanlara doğruluktan bahsetmek ne fayda? Doğru sözden incinmeyen hani nerede?

Pervin bir hayat öğretmenidir ve bir insanın hayatta sâhip olabileceği en kıymetli değerlerden biri yâni dost ve arkadaş ile ilgili öğüt vermeyi ihmal etmez:

“Ayna gibi sâdık olan düşmanın sövmeleri riyâ-kâr dostların sevgisinden evlâdır.

Senin aradığın kimyâ seninle tek yürek olan dosttur, ancak bu sâdece bir arzudur ve hiçbir zaman aradığın dostu bulamayacaksın.

Pervin! Dostun işâretleri dürüslük ve sadâkattir. Kimseyi sınamadan dost edinme...”

Pervin'e göre kadın ve erkek arasında üstünlük ancak ilim ve bilgi üstünlüğüdür:

*"İran kadınlarının alçaklığı bilgisizliklerindendir.
Erkek ya da kadın, üstünlük bilgiden kaynaklanır."*

Ünlü şâir ve edebiyat târihçisi Mirzâ Muhammed Takî Bahâr, Pervin Îtisâmî'nin dîvânına yazdığı dîbâçede onun Nâsır Hüsrev ve Şîrazlı Sâdî'den etkilendiğini belirtir. Bahâr'a göre Pervin şiirlerinde kimi zaman şefkatli bir anne, kimi zaman ise Mevlânâ ve Attar'ı aratmayacak kadar büyük bir âriftir. Pervin için aşk hakîkî aşktır, mecâzî değil:

Aşk kitabı tek varaktan ibârettir ve o varağa yazılan ise Hakk'ın isminden başka bir şey değildir.

Ey parlak ruh! Sen altın gibisin. Ne zamâna kadar toprağa esir kalacaksın?

Bu değersiz cesetten vazgeç, bu âfetlerler dolu yolu geç!

Ten mahbesini kır ve uç! Keşke nerede olduğunu ve kim olduğunu söyleyebilseydin!

Kuş yumurtanın içinde yaratılınca "Burası ne geniş, ne beyazdır!" der.

Ancak kabuğu kırınca inişli çıkışlı bir cihan görür; gâh dağlarda ve gâh çiçek bahçelerinde uçuşur...

Pervin'in kendi duygularını veya hayâtını şiirlerine yansıtmaktan çekindiğini söylemiştik, ancak şâirin başarısız evliliği için yazdığı üç beyit ve babasının vefâtı üzere yazdığı on altı beytlik kıtayı okuyunca sergilediği öğretmen imajının arka planında saklamaya çalıştığı şahsî duygularını da görebiliriz:

“Ey gül! Sen gül bahçesindeki birlik ve huzurdan dikenin serzenişlerinden başka ne gördün?

Ey gönülleri aydınlatan mum! Sen saçtığı bunca ışıkla, pazarda aşağılık bir müşteriden başka ne gördün?

Sen çimene gittin ancak nasîbine düşen kafes oldu. Ey tutsak kuş! Kafesten başka ne gördün?”

“Baba! Ecel elinin senin toprağına vurduğu o balta benim vîran olmama neden olan baltadır.

İsmi Yûsuf koydular ama seni kurda teslim ettiler. A benim Kenânî Yûsuf’um! Ölüm senin kurdun oldu.

Edebiyat semâsının parlayan ayı idin, toprağına düştün. A benim hapsedilmiş ay yüzlüm, toprak senin zindanın oldu.

Hırsız kader benim bu olaydan habersiz olduğumu biliyordu, seni benden alınca câhilliğime güldü!

Seni toprağın altında düzene ve tertibe sokmaya çalışan kişi keşke benim senin kaybindan dolayı düştüğüm perîşanlık için bir tertip ve düzen bulabilseydi.

Senin toprağına gittim, üzerine yazılan yazıyı okudum. Benim alnıma yazılan bu yazıya eyvahlar olsun.

Gittin ve benim günümü geceden daha beter ettin. A benim parlayan gözüm! Sensiz karanlıktayım.

Sensiz gözyaşı, hüznün ve hasret devamlı benim misâfirim. Sen de şefkat buyur ve bana misâfirliğe gel.

*Yüz sayfamı gözlerden gizli tutuyorum, tâ ki alnı-
ma yazılan okumasınlar.*

*Benim başım önüme eğik ve hüzünlü olmam
devran için hiç de önemli değil. Ne de olsa o benim gibi
başı önüne eğilmiş nice insanlar gördü...*

*Sen Hak ile birleştin. Artık benim hayranlığım, u-
zak kalmışlığım ve yalnızlığım için üzülmeyisin.*

*A benim gülistanlarda uçan kuşum! Hangi bah-
çenin çiçek ve reyhanını sana gösterdiler ki bu kafesi
kırdın ve uçtun?*

*A benim kıymetli mücevherim! Ben zâten senin
kıymetini bilmiyordum? Neden kaybolup gittin?*

*A benim al yanaklı lâlem! Ben sana gönlümün
çeşmesinden su vermiyor muydum? Senin rengine ne
oldu?*

*Senin biricik öten kuşun bendim, ne oldu da artık
nağmelerimi dinlemiyorsun?*

*Bana “Sen benim hazînemsin,” derdin. Gittin ve
beni bıraktın. Hayret, acaba senden sonra benim hazî-
nedarım kim olacak?”*

Pervin Îtisâmî Klasik Fars şiirinin son temsilcilerinden ve aynı zamanda Çağdaş İran Edebiyatı'nın önemli sîmâlarından biridir. Şiir-
lerinin neredeyse tamamı ahlâkî ve içtimâî değerlerden bahseden
öğütlerle doludur. Bulunduğu dönemin kargaşası, yaşadığı toplum-
da gördüğü haksızlıklar ve zulüm, babasından aldığı sağlam edebi-
yat eğitimiyle buluşunca tam da klasik şiir döneminin zeval sürecin-
de içeriği çok zengin ve başarılı bir dîvânın ortaya çıkmasına yol aç-

mıştır. Pervin başarısız evliliğinin etkilerini ve şahsî duygularını şiirlerine yansıtmaktan utanan ve ahlâkı hep ön planda tutan usta bir kalemdir. Ünlü şâir kendi mezar taşına kazınmak üzere alttaki kıtayı yazmıştır:

“Bu, yastığı kara toprak olan,

Edep semâsının yıldızı Pervin’dir.

Felekten acıdan başka bir şey görmese de

Sözleri düşünemediğin kadar tatlıdır.

Onca sözün sâhibine bak gör ki, bugün Fâtiha ve
Yâsîn dileniyor...

En iyisi, dostlar onu yâd etsinler! Dostsuz gönül,
hüzün doludur.

Göze dolan toprak can yakıcı, sînedeki taş ise
hayli ağırdır...

Hakîkati gören her göz bu yatağı görünce ibret
alır.

Kim olursan ol, nerden gelirsene gel! Bil ki bu ha-
yâtın son durağı bu yataktır.

İnsan oğlu her ne kadar güçlü olsa da bu nokta-
ya varınca zavallı ve çâresizdir.

Kazâ kurşun yağdırmaya başladı mı çâre ve edep
teslim olmak ve itâat etmektir.

Doğurmak, öldürmek ve gömmek feleğin ezel-
den beri geleneğidir.

*Bu hüznler sarayında, kırılmış bir gönül için
sığınak olan biri varsa ne mutlu ona...”*

Kaynakça:

Dihhudâ, Ali Ekber, *Lûgat-nâme*, Tahran, 1373.

İnal Savi, Sâime, “Pervin İ’tisâmî”, *Diyânet İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye
Diyânet Vakfı, İstanbul, 2007, c.34, s.246-247.

İ’tisâmî, Pervin, *Dîvân*, Tahran, 1373.

Müe’yyid, Haşmet, “Cây-gâh-ı Pervîn İ’tisâmî Der Şi’r-i Fârsî,” *Mecelle-i
İrân-şinâsî*, Tahran, 1367, c.1, s.212-239. ■

OKU (duklarım) DUY (duklarım) GÖR (düklerim)

Kemal Y. Aren

ANNELEŞMİŞ BABALAR!

“Baba gibi babalar ufukta artık görülmez olmuştur. Onların yerini alan ‘ANNELEŞMİŞ BABALAR’ otorite değil, hizmet önlüğü takmışlardır.”¹

Eh ne yapalım, onlarla idâre edelim artık!..

Bu sözler bana değil, Susanna TAMARO’ya âit. (Özür dilerim, tırnak içi ona, tırnak dışı bana âit) Hani şu dünyâca meşhur “Yüreğinin Götürdüğü Yere Git”² diyen, İtalyan yazar!.. Yazarın yukarıdaki hükmünü nelere dayanarak verdiğini daha aşağıda takdim ederim. Ama Allah için söyleyin: Bu hüküm yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren gördüğümüz baba portrelerine uymuyor mu?

Peki “Hizmet önlüğü takmış, anneleşmiş baba olmak” kötü mü? Yanlış mı?

Düşünelim :

Ta, en baştan,

Adem’le Havva’dan itibaren... böyle olsaydı!.. (bağışlayın, yazarın düşünüyorum: Yâni Adem babamız hizmet önlüğünü taksay-

¹ Susanna TAMARO, *Var Olan Ada*, Can Yay, Ağustos 2012 s.88-89

² Susanna TAMARO, *Yüreğinin Götürdüğü Yere Git*, Can Yay, Temmuz 1995

dı, Havva anamız da günlük tâlimâtı verip dışarı işine çıksaydı...) O zaman bu günkü hâli Tabîî karşılamayacak mıydık? Anneler çocuğu doğurup, babanın kucağına verdikten sonra, “ Haydi, al! Yavrumuza güller gibi, misler gibi bak, yedir, içir, terbiye et! Ben toparlanıp işe gideceğim; size yiyecek getireceğim!..” demiş olsaydı! Hayat bu düzen üzere yürüyor olsaydı... bu gün, erkeğin îtiraz hakkı olacak mıydı?

Bilemem!..

Aklıma Haldun Taner’in “Konçinalar” hikâyesi geliyor(Nefis bir hikâyedir!.. Tavsiye ederim tamâmını okuyun! Neyse...): Hikâyeci, kurguyu, iskambil kâğıtları üstünden yapıyor: İskambil destesinin en kullanılmaz kâğıtları, ikiliden altılıya kadar, altılı dâhil, altı grup kâğıttır. Yâni konçinalar... Yazara onların hâli üzüntü verir ve öyle bir oyun îcat etmek ister ki, bu konçina denilen grup, oyunun esas aktörleri olsun!.. Ve öyle bir oyun kurar... Ama ne var ki bir süre sonra aslar, papazlar, kızlar, oğlanlar tekrar öne geçerler, konçinalar yine konçina olarak kalırlar.

Nerden nereye!..

Neyse biz gelelim Susanna Tamaro’nun yukarıdaki tuhaf hükümüne!..

Yazar, sözünün devâmında şöyle diyor:” Anne ve baba olmak hiç günümüzdeki kadar güç olmamıştı. Âile içi eğitim konusunda önceki kuşaklar gibi değiller: Dünün âilesinde verilen okul, kilise, toplum kuralları bu gün bütün anlamlarını yitirdi. Onların yerini bin kafalı canavar olan medya aldı.(Tabîî Tamaro’nun bu makâleyi yazdığı zamanda dijital dünya ya henüz yoktu ya da Tamaro bundan habersizdi. Öyle düşünüyorum!..) Bu canavarın (medyanın/dijital dünyânın) amacı elbette olgun insanlar, bilinçli yurttaşlar yetiştirmek değil, birtakım hazır yiyiciler, zamanın modasına uygun sömürücüler

yaratmaktır. Bu durumda âile eğitim yeri olacağına bir tür ilkel mağaraya dönüştü. Bu mağarada yiyecek ve barınma için gerekli hizmetler var. Ama anne artık dışarıda çalıştığı için onların yerine, vakti elverdiğince, babalar da hizmete girmek zorunda kalmıştır. Bu en azından vicdânî bir mecbûriyettir. Klasik babalar artık ufukta görünmez olmuştur. Ve, babalar otorite sağlayıcı değil, hizmet önlüğü takmış ‘Annebaba’dırlar artık!..”

Tamaro böyle diyor!..

İzin verirseniz bir de fakîrin gördüğü birkaç portreyi arzedeğim:

Anne ve babanın iş hayâtında, dışarıda çalıştığı sıradan bir âilenin ev içi hâli:

Hanım mutfaktan seslenir: “Çocuğun altını değiştir misin hayâtım! Pişik kremi sürmeyi unutma!” Ya da, içerden seslenir: “Şekerim ben çocuğu uyutuyorum, ocakta çorba vardı, bir ilgileniver, taşmasın!”, “Ben yemek yapıyorum, çocuğun uyku vakti, uyutur musun!” gibi!..

Aynı âile fertleri dışarıda, umûmî hayâtın içinde:

Boynunda asılı, ‘Ana Kucağı’ denilen bir torba içinde ayakları sallanan bir çocukla mütebessim bir adam, yanında rahat ayakkabıları ile rahat yürüyen bir genç hanım! Erkek ayrıca dört beş yaşlarında bir kız çocuğunun elinden tutmuş öyle yürümekteler.

Bir başka tablo:

Anne-baba oldukları tahmin edilebilir iki büyük ve dört-beş yaşlarında kız mı oğlan mı olduğu anlaşılmayan fakat isteğinde ısrarcı olduğu her hâlimden belli bir çocuğa, erkek eğilmiş bir şeyler söylüyor; kulak veriyoruz: “Annen kızar! Bunu göze alamayız!” “Sen baba değil misin?” “ Olsun, söz annenin!”

v.b...v.s...

*

Peki!.. Bu böyle diye aziz baba cinsdaşlarım, oturup ağlayalım mı? Yoksa o yüce hâkimiyetimiz elden gitti diye karalar bağlayıp kara yaşlara mı garkolalım? Ha, ne yapalım? Yoksa “mağlûbiyeti kabul etmiyoruz, ne bahasına olursa olsun bizler yine baba gibi baba olma özgürlüğümüzü kazanmak için her türlü yolu deneyeceğiz, gerekirse sanal yollara bile baş vurmaya düşünebiliriz!..” diye mi düşünelim? Daha güzeli yüz metre boyunda pankart açalım!..

O halde buyurun, yol sizin, ‘Ayağınız pınar, başınız göl olsun!’ Karar sizin aziz babalar!..

Aziz ve muhterem anneler, size göre bir şey yok, sizler rahat olun!.. Mücâdelemiz babalar cephesinde. Kendi kendimize biz babalar, babalanır dururuz!.. Müsterih olun!..

Büyük mücadeleler sonunda elde ettiğiniz feminist muzafferiyet, sizlere mübârek olsun! Bir asırdan fazla bir zaman bin bir zorluklar, mahrûmiyetler ve de kayıplar sonunda bu başarıyı kazandınız, samîmî olarak söylüyorum, mübârek olsun, hayrını görün!

Tamam mübârek olsun, hayrını görün de..

Hay Allah!.. Şu anda aklıma geldi:

Sâmiha Ayverdi bir yazısında şöyle bir ifâdeye yer vermişti “...acaba Selçuklu san’atı neden Osmanlı san’atı gibi erkekleşememiş, organik bir bütün olamamıştır?”³

³Sâmiha AYVERDİ, Türk Târihinde Osmanlı Asırları, Kubbealtı Yayınları, 2010, C.1, s.115

Efendim bendeniz san'at felsefesi yapabilecek durumda ve kifâyette değilim, bunu peşin peşin ifâde edeyim. Esâsen bu cümleyle benim söylemek istediğim, üzerinde durmak istediğim, 'erkekleşmek' tâbiri!.. Bunu Sâmiha Hanım üstüne basa basa kullandığına göre demek ki içtimâî kabuller çerçevesinde böyle bir karakter ifâdesi var!..

Erkekleşmek!..

Cümlemin devâmında ne kastedildiği de anlatılıyor:

'Organik bir bütün olmak!..'

Vay vay! Erkek ve organik bir bütün!..

Bende uyandırdığı fikir fırtınası müthiş!..

Ama şimdilik oraya girmeyeceğim de, nasıl söylesem bilemiyorum, babalar erkeklerden olur benim bildiğim! O zaman baştan beri anlatılanlarla bunu nasıl birleştirelim?

Bilemiyorum!

Her ne hal ise, muhterem hanımlar, siz zaferinizin hazzını yaşamaya devam edin, konumuz 'babalık' üzerine zaten, erkeklik değil! Zaten Sâmiha Hanımın cümlesinde de 'erkekleşmek'ten söz ediliyor, babalıktan değil! O bakımdan rahat rahat zaferinizin tadını çıkarın.

İçimde bir mahzunluk var:

Anneler için yüz binlerce sevgi şiiri var, ama babalar için aradım-taradım google da sâdece on üç tane buldum, onların da on kadarı baba öldükten sonra 'ah, vah' şiiri ... Geri kalanlardan birinden iki üç mısra ilgimi çekti, onları buraya alıvereyim bari!...

*Kur'an okurdu bâzen,
Gâliba Kadir gecelerinde.
Onun inanmış sesiyle biz çocuklar
Daha küçüldük odanın en uzak bir yerinde.*

...

*Ve babamın nefesleri yavaşlardı, hep aynı seslerle,
Tevekkül ve akıl dolu gelirdi bize, her taraf.⁴*

Eh, biz babalar da Fâzıl Hüsnü Dağlarca'nın bu kırık dökük iki-
üç mısra ile idâre edelim artık!..

*

Hürmetlerimle efendim!...

Beyazıt- 2 Ekim 2017

⁴Fâzıl Hüsnü Dağlarca, Çocuk ve Allah, YKY.2011, s.58-59

İNDEKS 2017

Ağralıoğlu, Necâti

Fevzi Samuk'a... Ocak 2017 Yıl 46 Sayı: 181, s.64

Akgül, Serpil

Kulalı Mustafa Nüzûlî'nin Hz. Ali Methiyesi Ocak 2017 Yıl 46 Sayı: 181, s.52

Alhanlıoğlu, İdris

Küçük Dev Adam: Erdoğan Öztürk Ocak 2017 Yıl 46 Sayı: 181, s.65

Ayda, Âdile

70 Yıl Önceki Gibi Ekim 2017 Yıl 46 Sayı: 184, s.10

Aytaç, Gürsel

Goethe ve Müslüman Şark Dünyası Temmuz 2017 Yıl 46 Sayı: 183, s.52

Aren, Kemal

Okuduklarım/ Duyduklarım/ Gördüklerim Temmuz 2017 Yıl 46 Sayı: 183, s.91
Okuduklarım/ Duyduklarım/ Gördüklerim Ekim 2017 Yıl 46 Sayı: 184, s.88

Ayverdi, Sâmîha

Sâmîha Ayverdi'den Bir Mektup Ocak 2017 Yıl 46 Sayı: 181, s.7
Sâmîha Ayverdi'den Bir Mektup Nisan 2017 Yıl 46 Sayı: 182, s.7
Sâmîha Ayverdi'den Hâmide Topçuoğlu'na Mektup Temmuz 2017 Yıl 46 Sayı: 183, s.7
Sâmîha Ayverdi'den Âdile Ayda'ya Mektup Ekim 2017 Yıl 46 Sayı: 184, s.7

Bildirici, Zübeyde

Kadın ve Kimlik Bağlamında Fatma Aliye'nin Üdî Romanına Bakış Temmuz 2017 Yıl 46 Sayı: 183, s.54

Bilgen, Çiğdem

Süheyl Ünver'in Tokat Defterleri Temmuz 2017 Yıl 46 Sayı: 183, s.60

Bilgin, Bâki

Gül Gönlüme Düştü Nisan 2017 Yıl 46 Sayı: 182, s.78

Birol, İnci

Sâmîha Anne İçin Nisan 2017 Yıl 46 Sayı: 182, s.40
Nermin Hoca Ekim 2017 Yıl 46 Sayı: 184, s.15

Emil, Birol

Prof. Dr. Orhan Okay... Nisan 2017 Yıl 46 Sayı: 182, s.11

Erbaş, Fatih

Aysel Yüksel ile Mülâkat Ocak 2017 Yıl 46 Sayı: 181, s.82

Çelik, Umut

Anadolu Selçuklu Dünyasında Cam Sanatı Ocak 2017 Yıl 46 Sayı: 181, s.74

Demirci Mehmet

Tarikatlerin Para ile İmtihânı Ocak 2017 Yıl 46 Sayı: 181, s.43

Erdem, Vahit

Sâmîha Ayverdi'nin Siyâset ve Devlet Anlayışı Temmuz 2017 Yıl 46 Sayı: 183, s.12

Ergiydiren Özcan

Dinçer Dalkılıç... Ocak 2017 Yıl 46 Sayı: 181, s.40
Temâşâ Ekim 2017 Yıl 46 Sayı: 184, s.58

Fırlalı, Ethem Ruhi

Çağımızda İslâm Düşüncesinin Sorunları-1 Temmuz 2017 Yıl 46 Sayı: 183, s.17
Çağımızda İslâm Düşüncesinin Sorunları-2 Ekim 2017 Yıl 46 Sayı: 184, s.19

Güles, Duygu

Süt ve Bal Ülkesi Nisan 2017 Yıl 46 Sayı: 182, s.79

Göze, Hicran

Afife Jâle ve Çalıkuşu Yazarının
Gözyaşları Ocak 2017 Yıl 46 Sayı: 181,
s.36
Yalnız Değilsiniz Peyâmî Safâ Bey Nisan
2017 Yıl 46 Sayı: 182, s.58

Gürlek, Dursun

Necip Fâzıl'ın Gölgesi Ocak 2017 Yıl 46
Sayı: 181, s.68

Kubbealti

Fırat Kızıltuğ ile Mûsikî Sohbetleri Nisan k
2017 Yıl 46 Sayı: 182, s.93

Numan, İbrahim

Osmanlı Mîmârîsini ve Sanatlarını
Vahdet Düşüncesi Bağlamında Anlamak
Temmuz 2017 Yıl 46 Sayı: 183, s.30

Meç, Tuğçe

Metinlerarasılık Bağlamında Hilmi
Yavuz'un Şiirlerinde Yahya Kemal Esintisi
Temmuz 2017 Yıl 46 Sayı: 183, s.74

Okay, Yeliz

Bir Tekkede Mürid İken Ansızın Bir
Türbede Türbedâr Olmak Nisan 2017 Yıl
46 Sayı: 182, s.31

Olguner, Fahrettin

İslâm Dünyasında Felsefî Düşüncenin
Yerleşmesinde İbni Sînâ Ekim 2017 Yıl 46
Sayı: 184, s.31

Sâkin, Orhan

1642 Yılında Karadeniz'de Bir Gemi
Fâciası Ekim 2017 Yıl 46 Sayı: 184, s.66

Sarıtaş, Ufuk

Üç Anadolu Temmuz 2017 Yıl 46 Sayı:
183, s.83

Sayar, Ahmet Güner

Bir Mübârek Zevk-i Selim Sâhibinin
Ardından: Ahmet Yakupoğlu'nu Anarken
Ocak 2017 Yıl 46 Sayı: 181, s.30

Orhan Okay'a olan Teşekkür Borcum
Nisan 2017 Yıl 46 Sayı: 182, s.11

Tunceroğlu, Ayşe Göktürk

Pantolon'un Hikâyesi Nisan 2017 Yıl 46
Sayı: 182, s.89

Uçman, Abdullah

Tanzîmattan Sonra Türk Şiirinde Değişme
ve Yenileşmeler Ocak 2017 Yıl 46 Sayı:
181, s.15
Millî Mücâdele Yıllarında Mehmet Âkif
Nisan 2017 Yıl 46 Sayı: 182, s.46
1919 Yılına Âit Bir Edebiyat Anketi: En
Güzel Eseri Kim Yazdı? Temmuz 2017 Yıl
46 Sayı: 183, s.41
Nâmık Kemal ve Ziyâ Paşa'nın Siyâsî
Görüşleri Ekim 2017 Yıl 46 Sayı: 184, s.42

Uğurlu, Kamil

Bulut Beklentisi Nisan 2017 Yıl 46 Sayı:
182, s.45
Sonuncu Sonnet Nisan 2017 Yıl 46 Sayı:
182, s.40
Yağmur Telâşî Ekim 2017 Yıl 46 Sayı: 184,
s.57

Uluant, Zeynep

Ömer Fâruk Akün Hoca ile Röportaj-3
Ocak 2017 Yıl 46 Sayı: 181, s.78

Uluğ, Elif

Osmanlı'da Bâtıl İtikatlar Ekim 2017 Yıl
46 Sayı: 184, s.80

Yakupoğlu, Ahmet

Ayşe Sultan Ocak 2017 Yıl 46 Sayı: 181, s.107

Yüksel, Semahat

Bir Arayış Hikâyesi Nisan 2017 Yıl 46
Sayı: 182, s.65